

La bucuria creației nu se cade să lipsească natura: apele cele mari să bată din palme și munții să tresale de bucurie (98), soarele, luna, stelele, cerul, apele sint convocate să laude (149); tobe, trîmbițe, harfe, chitare, chimvale (150), tot instrumentalul muzical al epocii post-patriarhale e intrunit să celebreze farmecul lumii și frumusețea omului. Oriunde, de-a lungul mileniilor, inteligența a rodit și bucuria a copleșit spațiile ancestrale, tocmai asta a făcut omul: a creat. Și nu știi de ce anume să te minunezi mai degrabă: de faptul că omul a izbutit să gîndească atât de deprime un asemenea îndemn, sau de faptul că acest chiot sacru a izbutit să supraviețuiască prin timp, tuturor catastrofelor istoriei, cu strălucirea lui dintîi.

Lazăr Săineanu și cultura ebreiască

Numele lui Lazăr Săineanu, filolog român, a fost bine cunoscut timp de mai multe decenii grație valorosului său „Dicționar universal al limbii române” care a apărut în opt ediții între 1896—1939, fiind foarte apreciat și de I. L. Caragiale.

Meritele sale pentru știința limbii românești sînt incontestabile: „Singurul care a dus mai departe cercetarea limbii în strînsă legătură cu istoria și folclorul, inițiată de H. P. Hașdeu în lingvistica noastră, a fost Lazăr Săineanu”, scrie D. Macrea în lucrarea sa „Studii de istorie a limbii și lingvisticii române”.

Lazăr Săineanu a fost un discipol al lui B. P. Hașdeu, care i-a prefațat și teza de licență „Încercare asupra semasiologiei limbii române...” (1887) distinsă cu premiul „Hillel” de 5.000 lei aur.

Suma aceasta i-a permis să se înscriească în 2 ani, la Leipzig, doctoratul în filologie. La întoarcere, funcționează timp de doi ani ca supliment al lui Hașdeu la catedra de filologie comparată, publicînd cîteva valoroase lucrări de specialitate.

Lăsînd la o parte reușitele sale lucrări didactice ca, de pildă, cele trei volume de antologie „Autori români moderni” (1891—1895, trei ediții) să pomenim celelalte lucrări de specialitate ale sale: 1) Trei volume „Înflorirea orientală asupra limbii și culturii române” (1890) unică în acest domeniu pînă astăzi; 2) Basmele române” (1895) și 3) „Studii folclorice” (1896). În aceste din urmă lucrări el se arată ca un valorificator al folclorului românesc, alături de marile nume ca V. Alecsandri, B. P. Hașdeu, S. Fl. Marian, I. A. Zanne, Petre Ispirescu (care i-a inspirat lui L. Săineanu dragostea pentru folclor), G. Dem Teodorescu ș.a.

Împrejurări dramatice, legate de starea juridică a evreilor din acea vreme, l-au silit să părăsească țara. Stabilit la Paris, el îmbogățește lingvistica romanică timp de peste trei decenii cu lucrări despre argoul parisiens, limba lui Rabelais, dar mai ales cu monumentală operă „Les sources indigènes de l'étymologie française” (4 vol. 1925—1933).

Muncitor neobosit, fire dirză, avînd oroare de concesi și conformisme, Lazăr Săineanu a reușit să-și creeze mulți admiratori și prieteni, dar și adversari. Totuși, astăzi, 23 de ani după moartea sa, meritele lui Lazăr Săineanu pentru filologia romanică sînt unanim recunoscute.

Mult mai puțin cunoscută este activitatea sa în domeniul culturii evreiești. Alături de Moses Gaster, frații Schwartzfeld, I. Psanțir, I. Brociner ș.a. el este printre întemeietorii iudaisticii din România.

Prin mediul familial și prin copilăria sa, Lazăr Schein, cum semna pînă în 1903, era strîns legat de viața masei evreiești. Cunoștea bine idușul. Lucrarea sa „Studiu dialectologic asupra graiului evreo-german”, apărut în 1889, tradus apoi în franceză și în iduș, este pînă azi cea mai bună lucrare asupra idușului din România și una din cele mai bune studii asupra idușului în general.

Tatăl său, Moise Schein, învățase la Viena meșteșugul zugrăvirii și avea un atelier pe calea Dudești. Colindase mult prin lume și a murit în 1879, lăsînd în urmă o familie numeroasă, pe care Lazăr avea s-o susțină prin munca sa.

Prima sa lucrare în domeniul iudaic apare în ziarul „Fraternitatea” din București. Lazăr Schein publică acolo (1879) „Iudaismul și știința iudaică în evul mediu”.

În același an, publică în „Anuarul pentru israeliți”, anul al treilea (1879—1880) la pag. 82—87, un articol despre „Reprezentanții școlii iudaico-alexandrine”. În „Anuarul” următor apare „Corifeii rabinismului antic. Rabi Akiba. — Schiță istorico-biografică” (p. 54—72).

Tot în anul 1880 apare ediția a doua a lucrării sale „Moise Mendelsohn. Viața și

activitatea sa. — Studiu biografic”. Această lucrare oglindește interesul crescînd pe care L. Săineanu îl poartă ideilor Haskalei și științei iudaismului în genere.

În „Anuarul pentru israeliți”, vol. 3 (1882—1883) publică trei capitole dintr-o lucrare intitulată „Israel în evul mediu”. Schițe istorico-culturale (p. 1—14). Celelalte două capitole au apărut ulterior.

Lucrările sale nu poartă un caracter abstract, ele sînt legate de lupta concretă și actuală pentru emanciparea evreilor din România. Această tendință se vede în mod pregnant în lucrarea sa „Calomnia luării singelui. — Istoricul ei în România. Monografie”. Publicată în „Anuarul” pentru israeliți, vol. 5, p. 35—83, este o enumerare a înscenărilor de omor ritual făcute în scop de a storce bani sau de a provoca disensiuni.

În „Anuarul” următor, Lazăr Săineanu publică traducerea „Ochire asupra istoriei poporului evreu” (p. 37—53). În același anuar publică și lucrarea „Un proces istoric” (p. 72—86).

În anul 1884 colaborează la ziarul „Fraternitatea” cu un articol semnat cu pseudonimul Eliezer Beumose și care apalizează „Inscripții monumentale după Psanțir”.

Publică apoi cîteva biografii de personalități evreiești din Apus — Joseph Halevy, baronul Henry de Worms (Anuar pentru israeliți, vol. 8 (1883—1886), p. 162—164).

În „Anuarul”, vol. 9 (1886—1887) reia și continuă un subiect pe care-l tratase cu patru ani înainte: „Evreii în evul mediu” (p. 37—57).

În 1887 publică în vol. 10 al „Anuarului pentru israeliți” o lucrare intitulată „Mărtiri și devotament”. Un an mai tîrziu apare lucrarea „Jidovii sau tătarii sau uriașii” („Anuarul pentru israeliți”, XI. 1888—1889, p. 133—160).

Centrul atenției sale se îndreaptă acum spre domeniul filologiei române, căruia i se dedică cu trup și suflet.

În „Sefer hazikaron” (1892) apare o biografie a lui Jacob Psanțir, scrisă de L. Săineanu și tradusă în ebraică de Mișagan.

Interesul său pentru cultura iudaică nu a dispărut nici ulterior, căci îl vedem publicînd o versiune franceză a studiului său despre iduș. Dar alte domenii l-au acaparat în mod exclusiv în ultimele 3 decenii ale vieții sale zbuciumate.

I. SVART

Iacob Levy Moreno

S-au împlinit de curînd 75 de ani de la nașterea cunoscutului sociolog american Jacob Levy Moreno. Evnimentul are o dublă semnificație pentru noi, deoarece inventatorul sociometriei și creatorul psihodramei s-a născut în București.

Familia Morcho era originară din Giurgiu. Tatăl său, Faro Moreno, mic negustor de vopsele, era mai curînd apropiat de carte decît de afaceri. Așa cum și-l amîntește vag profesorul Solomon Littmann, rudă cu familia, bătăntul Moreno avea o figură impresionantă, de patriarh, aplecat mult spre meditație, respectat de către toți cei ce-l cunoșteau.

Familia Moreno a părăsit România cînd Jacob Levy era încă tînar, stabilindu-se la Viena. Aici el urmează medicina, avîndu-l ca profesor, printre alții, pe Sigmund Freud, căruia îi datorază o puternică influență. În 1917 își ia doctoratul în medicină.

La Viena, J. L. Moreno intră în contact cu o serie de figuri marcante ale intelectualității vremii, ca Franz Kafka, Jacob Wassermann, Martin Buber și alții.

În 1925, Moreno emigrează în S.U.A., unde în contextul societății americane dezvoltă ideile sale, punînd bazele psihodramei și sociometriei, cu o serie de colaboratori ca E. Mayo (1880—1949), cu marile psiholog Kurt Lewin (1890—1947) etc. În 1934 publică lucrarea „Who Shall Survive?” — „Cine va supraviețui?” — care stă la baza concepțiilor sale.

Sintetizat, sociometria are ca scop, prin intermediul studierii topografiei sociale și psihologice a grupurilor umane, înlăturarea tensiunilor dintre oameni pe calea efectuării unor reorganizări a grupurilor respective. Psihodrama se bazează pe o tehnică terapeutică care utilizează improvizații de scene dramatice, pe o temă dată, asupra unui grup de oameni care reprezintă tulburări analoge.

Foarte repede, metodele sale de investigație și terapie socială capătă valoare unor științe virtuale, exprimate atît printr-o serie de publicații ca „Sociometry”, „Sociometry Monograph”, „Human Relations” etc., prin înființarea la New York a „Academiei Moreno” — centru internațional de psihodramă, sociometrie și psihoterapie de grup — ca și datorită largii răspîndiri a acestor metode în Franța, Austria, Israel, Japonia, Argentina etc.

Apariția recentă în România a eseului critic asupra sociometriei, semnat principalele puncte ale concepțiilor remarcabilului sociolog și psiholog care este Jacob Levy Moreno.

Otto Waldmann

RECEPȚIE ÎN ONOAREA D-LUI ȘEF RABIN DR. MOSES ROSEN

Cu prilejul trecerii sale prin Londra, secția engleză a Congresului Mondial Evreiesc a oferit la 27 august a.c. o masă în onoarea Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen.

Au participat membri ai parlamentului britanic, conducători ai Congresului Mondial Evreiesc, conducători ai marilor organizații evreiești din Anglia.

D-nii dr. Lowenberg și deputat Maurice Orbach au rostit cuvinte de salut.

Eminența Sa d. Șef rabin a mulțumit pentru primirea făcută și a făcut o expunere despre viața comunității evreiești din România.

MEDICAMENTE ROMANEȘTI CERUTE PESTE HOTARE

Noul medicament denumit Extract total de ochi (ETO), realizat de prof. dr. Petre Vancă, șeful clinicii de oftalmologie a spitalului Colțea, care dă rezultate bune în diferite boli oculare și îndeosebi în miopia foarte complicată și afecțiunile degenerative ale nervului optic și al retinei, este cerut și peste hotare. Numeroase firme producătoare de medicamente din Brazilia, Canada, Danemarca, R. D. Germană și Uniunea Sovietică au solicitat brevetul de invenție al omului de știință român.

Alte produse farmaceutice românești, între care antibioticul cu resorbție lentă „Eftrad”, diureticul cu acțiune prelungită „Nefrix”, anestezic local „Lidocaina”, spasmoliticul „Scobutil”, produsul tonifiant „Energovital”, „Gerovital H-3” vor fi exportate în Anglia, Cehoslovacia, R. P. D. Coreeană și Siria, în baza noilor contracte încheiate de întreprinderea românească de comerț exterior „Chimimport”.

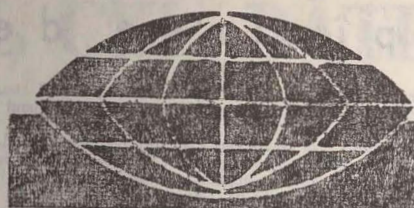
LINIA DE ÎNALTĂ TENSIUNE DEJ—BISTRITĂ

S-a terminat construcția și a fost pusă sub tensiune linia de înaltă tensiune de 110 kilovolți, lungă de 57 km pe distanța Dej-Bistrița. Cu acest prilej a intrat în funcțiune și stația de transformare din orașul Bistrița. Întrarea acestor obiective în funcțiune, înainte de termen, rezolvă două probleme importante. În primul rînd s-a îmbunătățit alimentarea cu energie electrică a consumatorilor din această zonă. În al doilea rînd, s-a creat o capacitate disponibilă de transport de 4—5 ori mai mare decît pînă în prezent, care va fi utilizată de noile obiective industriale ce sînt prevăzute a se construi în acest județ, precum și la dezvoltarea rețelei de electrificări rurale. În perspectivă se va construi încă o linie de înaltă tensiune. Reghin-Bistrița.

CONSTRUCȚII NOI

La Birlad au fost date recent în folosință primele apartamente. Pînă la sfîrșitul anului, aici se vor muta 200 familii. Noile locuințe vin să se adauge celor 2.200 de apartamente construite în ultimii ani în acest oraș. De asemenea, în peisajul municipiului Birlad își anunță prezența noi edificii social-culturale. Astfel, în afară de noul local al poștelor și telefoanelor, pus la dispoziția publicului cu cîteva zile în urmă, locuitorii vechiului oraș moldovean vor beneficia în curînd de un dispensar cu centru stomatologic, care va deservi două circumscripții medicale, iar oaspeții vor putea fi găzduiți într-un modern hotel cu 150 locuri. Pe agenda obiectivelor de perspectivă imediată se mai află înscrise construcția unui spital cu 500 paturi, a policlinicii și a unei creșe.

meridiane

„ISRAEL ÎN DECURSUL VEACURILOR“

Expoziția din sala Petit Palais de la Paris

Duși cum am enunțat, la Paris s-a deschis o expoziție arheologică consacrată istoriei milenare a poporului ebraic. În legătură cu această expoziție, reproducem următorul articol apărut în ziarul „Le Monde” și semnat P. Al. Grand.

Expoziția „Israel de-a lungul veacurilor”, organizată în sala Petit Palais din Paris, grupează în 11 săli un număr de 700 de exponate. Așa cum se întâmplă în cazul marilor expoziții, cea de față, cuprinzând milenii de efort fizic și intelectual, se caracterizează înaintea de toate prin sensul spiritual excepțional pe care-l capătă în perspectiva timpului.

Aici expresia „de-a lungul veacurilor” nu este o simplă figură de stil. Incontestabil, toate popoarele, toate culturile, toate civilizațiile trăiesc și mor, sau supraviețuiesc în urma transformărilor istorice. Expozițiile de artă scot în evidență secvențe care exprimă, prin jocul formelor, aspecte esențiale ale acestei evoluții. Continuitatea, vesnic amenințată a poporului lui Israel, nu se plasează pe acest plan. Inaugurând dialogul dintre om și absolut și mai ales adoptând o religie fără idoli, un monoteism pur și exigent, un mănunchi de triburi orientale s-a declarat „popor ales”. Destinul lor își lasă în mod evident amprenta asupra evoluției spirituale a umanității, mai mult decât în evoluția formelor de artă.

Ar fi greu, și chiar nedrept, să se evocă poporul lui Israel prin obiecte de expoziție. Orice confruntare la nivelul creației plastice ar risca să diminueze sensul unui efort care, în ansamblul său, a dorit din totdeauna să se situeze pe un plan superior al acesteia. Totuși, reamind documente arheologice, grațioase, manuscrise, obiecte ale vieții cotidiene, expoziția „Israel în decursul veacurilor” nu relevă semnificația profundă a unui destin singular. E limpede că e greu de recitat într-o singură răsfoire reală: ea se lasă doar înțelegătoare.

ȘAPTE MICI FLACĂRI ÎN LUMEA ANTICĂ

Să încercăm a prezenta frontispiciul sinagogii din Cezareea secolului al V-lea. Dintr-o dată se vede că în lumea antică există și Israel. Și aceasta e un simbol. Simbolul „memoriei”, acest candelabru de aur cu șapte brațe, de unde lumina este difuzată prin cupe fine în formă de migdală, dar al căror suport stă ferm, neclintit, ca o afirmare. Este o introducere care nu admite replică. Cele trei religii monoteiste sînt evocate aici prin semnele și cărțile lor: alături de Israel, de menora și de Biblia ei, sînt așezate: creștinismul, cu baso-relieful castelului Belvoir, din valea Iordanului, reprezentînd un evanghelist (secolul al XII-lea); și Islamul, reprezentat printr-un suport de lampă a moscheii lui Omar din Ierusalim. Fără îndoielă că veșnicitatea textelor — Biblie, Evanghelie și Coran — e mai semnificativă decât cea a operelor plastice.

O strălucită etalare pe fond albastru — culoarea Israelului — cuprinde mai întâi cele cinci săli cu specific arheologic, continuîndu-se apoi în cele șase săli următoare — care conțin în special obiecte de artă religioasă din evul mediu și pînă în zilele noastre; dar întrerupînd brusc ordinea cronologică, o sală-tezaur a consacrată manuscriselor de la Marea Moartă.

Operele provin în cea mai mare parte de la muzeul din Ierusalim, de la muzeul Marei rabinat și de la Universitatea ebraică din Tel-Aviv. Împrumuturile de la Louvre, de la muzeul de Cluny și de la Biblioteca națională asigură un adevărat interes alături de colecțiile particulare (Klagsbald, Kugel).

Partea arheologică a expoziției, conținînd 700 de piese, începe cu figurine minuscul de pămînt (mileniul al VIII-lea î.e.n.), anterior ceramicii și cu găleți înfrustate. Se poate recunoaște, cu oarecare efort, evoluția reprezentărilor preistorice, începînd de la piese de pămînt ars, care cu înetul capătă forme tot mai conturate. Din seria Ber Șeva, care merge pînă la mileniul al treilea î.e.n., se poate remarca o Venus în stare perfectă.

Un morman de oseminte conținut în pămînt ars și avînd aspectul unei case, constituie o apariție destul de semnificativă la Hazor. Cîteva găleți pictate în roșu n-au nimic specific israelit, în afară de locul descoperirii lor.

Mai caracteristice prin originalitatea formelor, sînt urmări ale acestor ansambluri: cupe de bazalt (mileniul al III-lea î.e.n.) și grupul foarte prețios al sceptrelor din grota Comorei. Ele constituie revelația sălilor cu relicve arheologice: o muncă asiduă și viguroasă au făcut din aceste obiecte niste vase originale ca formă — calicii pe tije adesea răsucite, cu o plastică remarcabilă. Bine decupate în spațiu, o coroană și niste gramezi de arme merită o mențiune deosebită. Materialul folosit, minunat lustruit, este o aramă bogată în arsenic. Această descoperire recentă, din 489 obiecte (sfîrșitul secolului al IV-lea î.e.n.), bine reprezentată aici, merită toate atenția. Cel de-al treilea ansamblu din spațioasa sală este altarul cananean din Hazor (sec. IV î.e.n.), unde mici stele arhitectonice, negre și goale, se amestecă cu figurine de animale și ființe omenești simbolice.

În centrul aceleiași săli se află machetele a două temple vestite: al lui Solomon și acela al lui Herod. Sala este variată și evocă confluența culturilor în care poporul sînt a înfîlțit idoli. O vitrină cu idoli canaeni te oprește locului. O poți vedea aici pe Asarteca, cu capul ei de pasăre și tentațiile tabuului, care însă nu domină ansamblul. Stilurile apar de pretutindeni: capitelul protoionic al citadelei regilor Iudeei (secolul al VII-lea î.e.n.), obiecte de filde egiptean (de la Louvre), o balustradă monumentală și delicată feniciano-israeliană, de Ramat Rahel, de o frumoasă culoare aurie — o poză florală. Unitatea acestor piese se datorează în special descoperirii lor pe Pămîntul Făgăduinței. Totuși, ele se leagă toate de istoria lui Israel, la fel ca obiectele casnice găsite la Masada, cetățuia ostilă romanilor (prin anul 70 î.e.n.), unde ceramica este abundentă.

Ultima sală din serie este cea mai cuprinzătoare, cu frumosul mozaic de la Nirim, găsit în Maon. Importanța acestuia constă în originalitatea tehnicii și a stilului. Opera este israelită prin volorarea reprezentărilor. Menora este figurată prin reprezentări de lei, porumbește, decoruri de flori și o inscripție în aramaică. E perioada sinagogilor de inspirație romană în Israel și elemente arhitecturale cu putut veni ca mărturie pînă în secolele al II-lea și al III-lea: capitelul menorei sinagogii de la Cafarnaim, cu o nișă împodobită, o fîșie de piatră de culoare închisă, scoto-cită, a sinagogii de la Korazim și jilțul, presupus al lui Moșe.

Această sală denotă că contactele lui Israel cu arhitectura antică aveau marea lor.

ARTĂ SACRĂ ȘI MANUSCRISE

Vizitarea expoziției este întreruptă de diaspora și apoi se continuă. Exponatele sînt extrem de variate acum și adesea ca-

VESTIGII DIN VREMEA CELUI DE AL DOLEA TEMPLU

O interesantă descoperire arheologică a fost făcută de cînd la Ierusalim, în apropiere de zidul de apus. Este vorba de un vas de pămînt ars ce servea la oficierea ritualului din templu. Vasul poartă inscripția, perfect descifrabilă, *Korban*, cuvînt care în limba ebraică înseamnă sacrificiu.

Această descoperire a stîrnit interesul viu al oamenilor de știință.

Un colț al cetății eterne (Reconstituire)

pătă amprenta comunităților gentilece unde Israel găsește adăpost vremelnic. Sărbătorile și arta sacră mențin simbolurile.

O hartă mare pe care au fost agățate cincizeci de lămpi cu opt brațe — Hanuca — pe pedestalul tradiției — constituie un ansamblu foarte elocvent. Aceasta denotă că în Spania, în Franța, în Europa centrală, aspectul obiectului împrumută formele locale, în timp ce semnificația, caracterul ritual și constantele structurale implicate rămîn, indiscutabil, aceleași. Vom găsi această particularitate în toate obiectele de cult, cît și în cele menajere, care rămîn fidele spiritului evreiesc. Candelabrele sînt adesea din aramă galbenă cizelată, alteori, din argint. Orfevrăria, artă în care israeliții excelaau, este cu deosebire bine reprezentată în seria de cutii pentru mironenii,

toate în formă de turnuri. Argintul este lucrat în filigran, în relief, în porțiuni decupate, cu imaginație, subtilitate și virtuozitate. Se poate vedea un exemplar spaniol din secolul al XV-lea, unul german din secolul al XVII-lea și unul din Galiția, care dau ideea adaptării la stilurile străine.

Sărbătorile sînt evocate pe un ton just și bine ilustrate: Pesah-ul — prin Hagada, dintre care cele mai interesante se găsesc expuse în sala manuscriselor: sărbătoarea Tabernacolelor, prin reconstituirea unei „suka” din Germania de sud, împodobită cu picturi care evocă Ierusalimul.

Sala manuscriselor este compusă din exemplare bine alese, unele provenind de la Biblioteca națională, cum e Biblia germană din 1298, sau cea din Perpignan, iar altele provenind din Ierusalim, bijuterii de aur și de culori, în care sînt continute relatările Pesah-ului, minunate texte ebraice ale cărți cărților, care n-au renunțat totdeauna la ilustrația figurativă.

În partea a doua, consacrată diasporei, e adăpostită în sala cea mai reușită din punct de vedere al evocării istorice și este consacrată Torci. Poți găsi aici accentul mistic care înconjoară cu pioșie textul textelor și seria obiectelor care îi sînt consacrate, Tora, gătită ca o mireasă, e încoronată și împodobită după loc și timp — în occident, cu dantelării bogate (Italia), în orient, în cutii rigide de metal prețios. Clopotei împodobesc tijele care servesc la desfășurarea textului.

Tora e reprezentată ca făcînd minuni, căci parecă însufletește obiectele, care capătă astfel un aer de o deosebită demnitate. În centru, Torcele, variate și bine grupate, par niste personaje sacre imobilizate. În stînga, într-o vitrină strălucitoare, se pot admira obiecte de artă înfățișînd rodii, ornamente de frunze, toate în argint, reliefate artistic, sau în pietre prețioase, în culoarea argintului aurit. Tora este apărută de un fel de scuturi, plăci simbolice, bogat împodobite.

MANUSCRISELE DE LA MAREA MOARTĂ

O sală-tezaur este rezervată manuscriselor de la Marea Moartă, care constituie, desigur, revelația expoziției.

Foarte necesară devine aici erudiția d-lui Dupont-Sommer pentru a preciza importanța descoperirii acestui ansamblu unic, reprezentat aici prin „Comentariul lui Habacuc” și un fragment din Psalmi. Manuscrisul lui Habacuc este foarte impresionant. Toată partea de jos a sulului este distrusă, în timp ce partea de sus s-a păstrat ca prin minune. Textul este, spre bază, tăiat în gaturi neregulate, după ritmul înfășurării. Într-o vitrină alăturată e prezentat un ulcior din pămînt ars, în care au fost închise prețioasele manuscrise. O priveliște din desert precizează locul grotelor unde, în 1947, un cioban beduin, căutîndu-și oile, a descoperit cel dintîi aceste documente, care au atras atenția esenienilor. Se știe că textul ebraic, regulat și impresionant, permite prin conținutul său să se precizeze vîrsta obiectelor găsite, întrucît face aluzie la cucerirea Ierusalimului de către Pompei în anul 63 î.e.n.

În legătură cu raporturile dintre secția esenienilor și primii creștini s-a angajat o întregă discuție. Astfel, expoziția se încheie în punctul în care a început, în sala introductivă: confruntarea dintre primii monoteiști.

Curtea rabinică din Ștefănești Stăpînirea de sine

În 1834 a venit în vizită la Iași tadicul Israel Friedman din Rijn. Era strănepotul maghidului Ber din Me-siritsch, unul din principalii discipoli ai întemeietorului hasidismului, Baal Șem Tov.

Această vizită a ilustrului tadic a avut ca urmare numirea lui Iosif Landau din Lityn, adept al hasidismului, în funcția de mare rabin al Moldovei. Era într-o perioadă de frământări în viața internă a evreilor din Moldova, cînd în urma introducerii Regulamentului Organic, funcția de hahambașa a fost desființată.

Prin alegerea lui Iosif Landau din Lityn în fruntea rabinatului din Moldova, hasidismul, această expresie a renașterii religioase, izvorită din inima poporului — își mări nu numai numărul adeptilor, ci și calitatea spirituală, Iosif Landau din Lityn fiind totodată un savant, ca și Aron Moise Taubes din Smatyn.

Doi din fiii tadicului Israel Friedman se stabiliseră în Moldova. Unul dintre ei a fost rabinul Nahum Friedman, creatorul curții rabinice din Ștefănești, al cincilea descendent direct al tadicului Israel Friedman.

Datorită lui, casa rabinului de la Ștefănești deveni un adevărat centru al vieții evreiești din întreaga Moldova. La Iași credincioșii i-au construit un claus (sinagogă hasidică). În fiecare an, adieții lui îl aduceau de Hanuka în mijlocul lor.

Predicile sale cuprindeau filosofia Torei, înmînată cu cea a hasidismului. — Învățătura din cărți, spunea el — e a creierului, cea orală, a inimii.

Rabi Nahum Friedman a murit la 14 Kislev 1868 la Iași, fiind înmormîntat în cimitirul vechi din Tătărași. Urmașul său, rabi Motăsl Matahahu, a murit învătătura și autoritatea hasidică a Ștefăneștilor. A trăit ca un adevărat sfînt, împărțind săracilor cea mai mare parte din venitul său.

Rabinul Matatiah Friedman

Ca un adevărat păstor sufletească, vizita foarte des pe credincioșii din țară. În câteva rânduri a fost și la București. Era venerat nu numai de evrei, ci și de mulți creștini, care îl considerau ca un om al lui Dumnezeu, unul din ei venind chiar să-i ceară binecuvîntarea.

Curtea hasidică din Ștefănești mai păstra ceva din luxul curții de la Sadagura, unde tadicul Israel Friedman avusese un palat, la construirea căruia au fost aduși maeștri italieni și francezi.

Tîrgul Ștefănești, devenit centrul hasidismului din România și-a pierdut din aureola sa după moartea lui Motăsl Matahahu, în 1934.

N-a lăsat urmași direcți, în locul lui hasidimii din Ștefănești aducînd pe rabinul Heschel, un urmaș al lui Apter Ruv. La „clausul” din Iași au numit pe Rabi Nehum Rabinovici.

Corpul lui Motăsl Matahahu a fost îngropat în cimitirul din Ștefănești.

În 1941, rabi Heschel s-a mutat la Iași, unde a păstorit alături de rabi Nehum Rabinovici.

SAVIN SOLOMON

Reprobată deopotrivă de filosofi și moralisti, minia rămîne totuși unul din sentimentele proprii firii omenestii.

Considerații de ordin etic și religios cer ca minia, la fel ca și alte patimi, să fie supusă controlului rațiunii. Căci neîngrădită, minia are urmări dăunătoare atît pe plan individual cît și pe plan social. De aceea, Biblia condamnă minia și sfătuiește să nu i se dea frîu liber. Astfel, patriarhul Iacov înfurierea furia fiilor săi Simon și Levi, prin cuvintele: „Blestemată să fie minia lor, căci a fost cumplită, și furia lor, căci a fost crudă” (Gen. 49-7). Minia nu este altă cauză, cît mai ales rezultatul prostiei și a lipsei de înțelegere. „Răzburarea prostului se cunoaște imediat. Dar prostul este și arogant” (Prov. 14:16). Pe de altă parte „acela care nu e iute la minie este foarte inteligent” (Prov. 14:29) și „este mai bun decît cel puternic”. De aceea Ecclesiastul recomandă: „Să nu fii iute la minie, căci furia este semnul celor nebuni”. (Ecl. 7:9).

Oșîndînd în general pe omul impulsiv, Biblia apreciază că totuși minia poate servi și unor scopuri folositoare. Așa, de pildă, este pe deplin înțeleasă minia și indignarea resimțite la vederea unei crime care însoțesc conștiința omenescă. Din această categorie face parte indignarea lui Pinhas (Num. 25:13) și a lui Eliah (Regi I, 19:10, 14). Ea izvorăște din puritate sufletească, din ardore pentru Dumnezeu. În revolta macabeilor, Matatias a manifestat același spirit. La vederea profanării altarului „zeul său s-a aprins, inima i se cutremură de furie și indignarea sa ceru neapărat răzburare” (I Mac. 2:24-26).

Înțelepții noștri recunosc de asemenea valoarea miniei cînd aceasta ia forma unei juste indignări.

Scrierile sfînte ulterioare au continuat atitudinea biblică față de minie, condamnînd-o în termeni din cei mai drastici. Ben Sira avertiza că „minia duce la distrugere”. „O minie nedreaptă (sau un om furios) nu poate fi justificată, căci furia îl va distruge” (Sirach I:22).

Altă scriere post-biblică se ocupă pe larg cu analiza celor două vicii — minciuna și minia — pe care le consideră izvorul tuturor relelor. Spiritul miniei, spune Dan, „m-a îndemnat să-l zdrobesc pe Iosef cum un leopard zdrobește un ied...”. Mai departe autorul rostește o filipică plină de înțelepciune împotriva miniei: de nu vei goîni din tine minciuna și furia și nu vei iubi adevărul și îndurarea, vei pieri. Căci minia este oarbă, nu poate să vadă adevărul. Ea te face să te porți cu tatăl tău și cu mama ta cu dușmănie, te face să nu-ți cunoști

fratele, să nu-l ascuți pe Dumnezeu, să nu-l prețuiești pe omul cel drept, să nu-l primești pe semenul tău. Fiind oarbă, minia îți întuneacă spiritul. Fiind un lucru rău, ea îți turbură inșiși sufletul... Minciuna se însoțește cu minia și împreună îl distrug pe om”.

Talmudul slăvește pe cel ce dă dovadă de stăpînire de sine, considerînd minia ca un fel de nebulie, ca o rătăcire momentană a spiritului. Un om prea ușor iritabil — spune Hilel — este incapabil de învățtură. (Abot 2:5). Rabi Eliezer ben Hircanus îndeamnă pe om a nu fi iute la minie (Abot 2:10).

Felul cum omul reacționează la minie este pentru el definitoriu. De aceea, înțelepții talmudului au considerat că pot clasifica oamenii plecînd de la acest criteriu. Într-adevăr, în tratatul Avot, la care am mai făcut referire, citim: „Există patru feluri de caractere umane. Există oameni care se infurie ușor și se îmbunează ușor; la acești oameni defectul e compensat de calitate. Există oameni care se infurie greu și se împacă greu; la acești oameni calitatea e anihilată de defect. Există oameni care se infurie greu și se îmbunează ușor; aceștia sînt oamenii buni din fire. Există, în sfîrșit, oameni care se infurie ușor și se îmbunează greu. Aceștia sînt oameni răi din fire. Și fiindcă am ajuns la capitolul caracterizării lor, să arătăm că, folosînd un subtil joc de cuvinte, talmudul arată că în trei ipostaze se autodefinește cel mai bine omul: kiso, koso, ka'soso (la cheltuirea banilor, la băutura și la minie).

Minia este un rău sfătuitor, deseori ca îl împinge pe om la păcat. De aceea, Dumnezeu îl iubește pe acela care nu se lasă stăpînit de minie (Pes. 113 b). Omul iute din fire dovedește lipsă de respect față de Dumnezeu. El uită învățătura și crește un prost. De aceea omul pradă miniei, cel care — cum îl descrie plastic talmudul — își sfîșie vestimentele, își distruge untele și-și risipește banii este asemenea păgînului ce se închină la idoli. (Sab. 105 b). Talmudul reproabă minia pentru că ea are urmări nefaste din punct de vedere psihologic. Comentînd sentența: „Toate zilele celui nemulțumit sînt rele”, talmudul susține că prin „rele” se înțelege aici „rău dispuse”.

Recomandarea Ecclesiastului: „Îndepărtează minia și răzburarea din sufletul tău” face parte din esența moralei iudaice. Ea îndeamnă: „Obişnuiește-te să vorbești cu amabilitate tuturor oamenilor”, în toate împrejurările. În felul acesta vei fi ferit de pericolul de a te minia, minia fiind cauza principală a păcatului...”

Stăpînirea de sine a fost recomandată stăruitor de învățății noștri din toate timpurile. Astfel, rabi Moșe Hasid din Praga (secolul al XVIII-lea), în lucrarea lui *Precepte etice* insistă asupra necesității de a deprinde pe oameni să nu se lase cuprinși de minie: „Un tată trebuie să nu fie impulsiv în atitudinea lui față de copii, ca și față de toți ceilalți ai casei. Simbăta, în special, el trebuie să fie cu deosebire cupîmînt, ca să nu-și turbure pacea de sabat care pătrunde în inima lui. Un obicei înțelept este a nu dojeni un copil imediat ce a greșit. Este mai bine să așteptăm ca iritarea să fie înlocuită de calm”. Rabi Nahum din Cernobil considera minia ca o formă de idolatrie care aduce cu sine vanitate și desertație. Rabi Leo di Modena socotea minia ca una din rădăcinile învîrjbirii și urii dintre oameni. Moses Haim Luzzatto susținea că minia este o absurditate, ceva rău în sine și prin consecințe. El îl dădea de exemplu pe Hilel cel înțelept, care nu s-a lăsat niciodată stăpînit de minie.

Toți aceștia au glorificat stăpînirea de sine ca pe una din virtuțile demne de cel mai mare respect.

ELUL

(Urmare din pag. 1-a)

șofarului sînt menite să trezească conștiința adormită a oamenilor așa cum este scris: „Oare răsună șofarul în oraș fără ca poporul să se cutremure?” (Amos 3, 6).

Sunetele șofarului amuțesc abia în ajun de Roș Hașana pentru a se face o distincție netă între șofarul neobligator al zilelor celei de a douăsprezecea luni și între suflatul șofarului de Roș Hașana, prevăzut în Tora ca o caracteristică esențială a „zilelor judecătii”.

Serviciile divine din luna Elul mai suferă și o altă schimbare, prin introducerea la capătul rugăciunilor de dimineață, de seara a citirii psalmului 27: „Domnul mi-e lumină și mîntuire, de cine m-aș teme?” Acest psalm va rămîne în programul serviciilor divine pînă la Hoșana Raba (a șaptea zi de Sucot) care este considerată ca ziua de încheiere a judecătii divine.

Multe obiceiuri populare măresc tensiunea zilelor premergătoare marilor sărbători. Studii talmudice speciale sînt prevăzute pentru zilele lunii Elul. Citirea Zoharului și a cărților cabalistice este, în special, considerată utilă în zilele de pocăință. Credincioșii controlează mezuot-urile casei în care stau, pentru a vedea dacă nu cumva s-au șters literele de pe sulul de pergament. Se controlează, de asemenea în același scop, și țefilin. Scrisorile ce se expediază în zilele lunii Elul se încheie cu tradiționalul salut al zărilor mari: „Lešana Tova fikatenu” — fîți înscrisi în Cartea vieții pentru un an bun”. Pregătirile pentru „zilele înfricoșătoare” își ating însă apogeul prin serviciile divine de Slihot.

Deși ținute în zile obișnuite de lucru, serviciile divine speciale pentru citirea rugăciunilor de îndurare („Slihot”) sînt, alături de rugile „Zilelor înfricoșătoare” înseși, cele mai impresionante servicii divine ale anului. Ele încep în prima zi a săptămîinii în care cade Roș Hașana (afară de cazurile cînd Roș Hașana cade într-o zi de luni sau marți; Slihot se citește în aceste cazuri începînd cu

duminica anterioară) deci totdeauna duminică, și au loc disdedimineață, înainte de a se face lumină. În unele comunități s-a înrădăcinat obiceiul de a se face primul serviciu divin de „Slihot” nu în zorii zilei de duminică, ci la miezul nopții de Șabat spre duminică, după ora 24. De asemenea, Slihot din ajun de Roș Hașana sînt rostite, în unele locuri, după miezul nopții.

Slihot propriu zis înseamnă iertare. Termenul a fost folosit pentru desemnarea unei categorii anumite de poezii sinagogale destinate „zilelor judecătii”, zilei de Iom Kipur și celorlalte zile de post. Servicii divine speciale pentru citirea de Slihot se organizează, probabil, deja în antichitate. O aluzie la asemenea servicii divine se găsește de acum în „Tanna de-bei Eliahu Zutata”, o operă midrașică post-talmudică, în care se precizează că Domnul i-a îngăduit lui David că ori de cîte ori credincioșii îi vor solicita iertarea în „Seder Slihot”, în ordinea rugilor de îndurare, El le-o va acorda cu mîrînimie (cap. 23). Același pasaj insistă asupra aluziei biblice la mîrînimia Domnului, exprimată într-un verset din Exod (34, 6-7), verset rostit de Moșe în timp ce „splendorează Domnului trecu în fața sa”. „Atotputernice Domn îndurător și iertător...” etc., verset care revine cu o insistență obsedantă după fiecare „Sliha”. Este vorba despre cele „treisprezece atribute divine”.

Ceea ce contribuie la caracterul impresionant al „rugilor de îndurare” este, fără îndoială, în afara orei la care are loc serviciu divin, melodia sfîșietoare cu care sînt date citirii aceste minunate poeme religioase. La acestea se adaugă, firește, și frumusețea poemelor înseși — adevărate capodopere ale literaturii religioase evreiești medievale.

Serviciile divine de Slihot au loc, după cum am arătat, în zori de zi, înaintea rugii de dimineață. Slihot-urile se grupează zilnic într-un cadru fix, care se repetă în fiecare zi, avînd un preludiv și un post-ludiu neschimbat, probabil foarte vechi. Atît prefața cît și încheierea Slihoturilor sînt deosebit de frumoase: ele sînt compuse din versete bi-

blice colonaționate cu virtuozitate și din rugi simple, sincere, pline de farmec. Încheierea slihot-urilor conține și un „Vidui” (rugă de mărturisire a păcatelor) de trei ori repetat. Acesta este de fapt punctul culminant al rugilor de îndurare și are un rol precumpănitor și în cadrul serviciului divin de Iom Kipur.

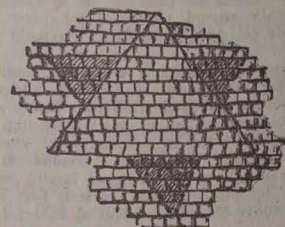
Slihot-urile destinate zilelor premergătoare marilor sărbători (Slihot continuă și în cele zece zile ale pocăinței, pînă de Iom Kipur), se împart după conținutul și forma lor în mai multe categorii.

După terminarea Slihot-urilor se oficiază rugăciunea obișnuită de Șaharit.

Foarte multe Slihot sînt prevăzute pentru ajun de Roș Hașana. În această zi serviciul divin începe foarte devreme (în unele locuri el are loc la miezul nopții) și se sfîrșește la răsăritul soarelui. Pizmon-ul acestei zile semnat de Rabeinu Gerson Meor Hagola (sec. X) începe cu versul: „Zehor berit Avraham va-akedat l'haç” (adu-ți aminte de legămîntul lui Avraham și de jertfirea lui l'haç) din care cauză tot serviciu divin este numit de credincioși „Zehor Berit”.

Cei mai mari poeți sinagogați al evului mediu și-au dat contribuția la completarea ordinei „rugilor de îndurare” cu care înfîmîpînim „zilele înfricoșătoare”. Cartea noastră de slihot numără printre autorii celor 140 de Slihot pe care-i conține pe Simeon cel Mare, cel mai prodigios poet sinagagal al evului mediu, pe Șefatia și fiul său Amitai, poeți aproape anonimi, care au trăit în Italia prin secolul VIII-IX ș.a.

În ajun de Roș Hașana (în unele locuri în ajun de Iom Kipur), după rugăciunea de dimineață, credincioșii — constituiți ad-hoc în instanțe judecătorești — declară nule și neavenite legămîntele religioase uitate sau făcute în pripă și nerespectate și-și iartă unul altuia greșelile comise, pentru a înfîmîpîna cu inima curată noul an și marile sărbători.

HILEL CEL BĂTRÂN

Hilel, supranumit „cel bătrîn”, este una din cele mai remarcabile figuri ale iudaismului din primul secol al erei noastre. El a devenit conducătorul spiritual al poporului. *Nasi*, poziție pe care se presupune că ar fi ocupat-o timp de 40 de ani, cam din anul 30 înaintea erei noastre, pînă în anul 10 al erei noastre. Ca și despre Moșe, tradiția afirmă că ar fi trăit pînă la vîrsta de 120 de ani.

Hilel s-a născut în Babilon și, după cum ne transmite tradiția, făcea parte, prin tată, din tribul Beniamin. La vîrsta de 40 de ani a părăsit Babilonul, plecînd în Tara Sfîntă, spre a cerceta sursele biblice. La Ierusalim, în ciuda sărăciei sale, el a învățat la școala unor mari maeștri, printre care Semaia și Abtalion. „Cîștiga zilnic un bănuț — pozește talmudul — pe care-l împărțea în două: o jumătate o dădea pentru piine, cealaltă jumătate o dădea paznicului scolii, ca să-i îngăduie să asiste la cursuri. Într-o zi nu cîștigă nimic și paznicul nu-i dădu drumul. Atunci Hilel se urcă pe acoperiș și-și lipi urechea de deschizătura hornului pentru a nu pierde prelegerea. Era într-o vineri, iarna, Hilel nu se mișcă de la locul său, pînă cînd fu acoperit cu zăpada ce cădea din cer. A doua zi, cînd se lumină, Semaia îi zise lui Abtalion: „Oare ce o fi de nu pătrunde lumina în casă?” Se uitară în sus și văzînd chipul unui om în dovul geamului, îl luară în casă, îl spălă. Il frecară cu zăpadă și-l readuseră în simțire.” În asemenea condiții își dobîndi Hilel știința ce avea să-i facă faima.

LACRIMA UNEI FEMEII

(Legendă)

de M. I. BÉRDICEUSKI

Pe vremea înțelepților talmudici trăia în Babilonia un discipol cu numele de *Reb Rehumi*. *Reb Rehumi* s-a însoțit cu o femeie cu numele de *Rohama*. Femeia îl iubea mult și-l aprecia în aceeași măsură. Într-o zi i s-a făcut dor acestui discipol de învățătură. Auzise că pe meleagurile acelea trăia un rabin mare și înțelept și s-a hotărît să se ducă la el să asculte învățătură din gura lui.

Cu inima tristă și-a dezlăsat gîndurile în fața nevestei sale, stîind cît de grea va fi despărțirea. Nevesta i-a răspuns: „Știi prea bine ce însemni tu pentru mine și că fără tine viața mea nu e viață. Cu toate acestea nu te voi stîngheri să faci ceea ce îți dorește inima. Te las să pleci, numai un singur lucru să-mi juri, că odată pe an, în ajun de Iom Kipur, vei veni acasă și vom fi împreună de sărbători, apoi te vei întoarce din nou la învățătură, pentru încă un an și așa mai departe.” Bărbatul i-a jurat.

Femeia i-a pregătit cele necesare drumului și el a plecat să-și vadă de învățătură, iar ea a rămas singură, căci copii n-aveau și a suportat cu tărie singurătatea. Nici el nu și-a pierdut timpul degeaba și nu lăsa să-i scape nici un cuvînt din înțelepciunea învățătorilor săi. În ajun de Iom Kipur își lua toaigul și desaga și o pornea în zori spre casă. Femeia îi ieșea în întîmpinare, gîdită cu tot ce avea mai frumos și mare era bucuria amîndurora.

Și așa an de an, în ajun de Iom Kipur, venea acasă și după ultima sărbătoare de toamnă pleca înapoi la învățătură. Nu înțirzia nici măcar cu un ceas, nici la duce, nici la întoarce. Și astfel și-a desvîrșit cunoștințele, și-a ascuțit mințea mai mult decît toți ceilalți discipoli și toți spuneau despre el: „Ua fi un mare înțelept”.

Într-o zi toți discipolii se aflau la școală, în ajun de Roș Hașana. Se încinsese o dispută aprinsă cu privire la o lege talmudică. Veni și ceasul cînd omul nostru trebuia să interzică și să se ducă acasă. Dar discipolul nu putea să se ridice și să plece în toul disputei. În adîncul sufletului, o voce îi striga: „Scoală-te și du-te”; și era cît pe ce să se ducă dar dragostea de învățătură a învins și el a rămas locului să asculte cuvintele înțelepților și nu s-a mișcat din loc pînă seara.

În aceeași zi, nevasta lui ședea în casă și aștepta cu nerăbdare sosirea bărbatului. În zori și-a zis: „Poate a întîrziat.” Apoi și-a zis: „Poate va veni la prînz.” Dar soarele se înălțase sus pe cer și el tot nu venea. Ceasurile i se păreau ani, clipele zile. Stătea femeia nemîscată la geam, cu speranță și frică. La căderea nopții a pierdut orice speranță că va mai veni bărbatul. Și lacrimi amare cădeau neîncetat din ochii ei. S-a făcut larmă în ceruri și lacrimile femeii au fost socotite mai de preț decît învățătură bărbatului. De sus s-a hotărît ca discipolul s-o ia din loc și astfel, nici în acel an așteptarea femeii nu a fost înclătă.

Talmudul ne spune cît de vaste erau cunoștințele sale. „Cîcă nu există o vorbă a înțelepților pe care el să n-o fi învățat, cunoștea toate limbile, chiar și limba mîntîlor și a colinelor, limba copacilor și a pietrelor, limba fiarelor, a stelelor și a soarelui.”

Tradiția relatează că după moartea lui Semaia și Abtalion, cei din familia Batira au devenit conducători ai iudaismului. S-a întîmplat odată că ei nu au putut rezolva o problemă privind ritualul sacrificiului de Pesah și au apelat la Hilel. Acesta a rezolvat problema într-un mod atît de strălucit, că cei din neamul Batira l-au numit conducător al neamului lor, *Nasi*. Acest titlu a fost transmis urmașilor lui Hilel, pînă cînd s-a stîns și cel din urmă descendent din familia sa.

Printre alte calități, Hilel era înzestrat cu o răbdare și o blîndețe devenite proverbiale. În acest sens, talmudul ne-a transmis numeroase pîlde, din care vom da una.

Într-o zi doi oameni puseră rămășag pe 400 taleri cîl vor scoate din sărite pe Hilel. Era într-o după-amiază de vineri și unul dintre ei veni în fața casei înțelepțului, strigînd: „Cine e pe aici Hilel? Cine e pe aici Hilel?”

Înțeleptul, care era după baie, se îmbrăcă în grabă și ieși în prag: „Fiule, de ce mă cauți?” întrebă el pe necunoscut.

„Am să-ți pun o întrebare”, spusese acesta. „Întreabă, fiule, și-ți voi răspunde.”

„De ce, oare, au babilonienii capul oval? I se adresa străinului cu vîdăti batjocură în glas.

„Pentru că nu au moașe pricepute”, îi răspunse blînd Hilel.

„Omul plecă și reveni ceva mai tîrziu strigînd:

„Unde e Hilel? Unde e Hilel?”

Din nou înțeleptul ieși în prag: „Fiule, de ce mă cauți iar, fiule?” întrebă.

„Vreau să-ți pun o întrebare.”

„Poștește, fiule”, îl îndemnă Hilel.

„De ce au oamenii din Neiman ochii înguști?”

„Pentru că trăiesc în deșert și-și strîng pleoapele ca să nu le intre nisipul în ochi”, răspunse Hilel.

Omul plecă și se întoarse ceva mai tîrziu, strigîndu-l din nou pe Hilel.

La întrebarea acestuia, străinul îi spuse iar că dorește să primească o lămurire de la el.

„Întreabă-mă, fiule, și-ți voi răspunde”, îi spuse Hilel cît se poate de blajin.

„De ce au africanii tălpile late?” vru acum străinul să știe.

„Pentru că locuiesc printre mlaștini”, îi răspunse Hilel.

Omul îi spuse atunci: „Aș mai avea multe întrebări să-ți pun, dar mi-e teamă să nu te enfuri”.

„Nu-ți fie teamă, omule”, răspunse Hilel. „Întreabă-mă tot ce poștești!”

De data aceasta omul își ieși din fire: „Din pricina ta am pierdut azi 400 taleri de argint!”

Aflînd despre rămășag, Hilel spuse zîmbînd:

„Merită să pierzi de 400 ori 400 taleri și să nu-l vezi pe Hilel ieșindu-și din fire...”

Tradiția îl prezintă pe Hilel drept o chîntesță a sfințeniei și erudiției. El obișnuia să spună: „Să fii dintre discipolii lui Aaron, marele preot; să fii iubitor de pace și să alergi pentru pace. Să-ți iubești aproapele și să-l tragi pe calea învățăturii”.

Tot el a spus: „Să nu te rupi nicodată de obște; să nu te încrezi în tine pînă în ziua morții tale; să nu-ți judeci semenul pînă nu te afli tu însuși în situația lui. Și nu spune: „Voi învăța atunci cînd voi avea timp: poate nu vei avea timp nicodată”.

Exemple impresionante despre modestia și dragostea lui Hilel pentru pace se găsesc în Tratatul Sab. 31a. Acolo este relatat și cazul celebru al păgînului care i-a spus lui Hilel că ar vrea să treacă la iudaism cu condiția să i se explice întreaga Toră în rîstimpul scurt cît el stă într-un picior. Hilel i-a răspuns: „Nu face altuia ceea ce ție nu-ți place. Aceasta este întreaga Toră; restul sînt comentarii”. Acest rezumat, bazat pe porunca de a-ți iubi aproapele, a fost preluat după aceea de rabi Akiva devenind lozincă iudaismului.

Numele lui Hilel, alături de al altui mare erudit, Samai, a rămas în istoria iudaismului și pentru că ei au fost ctitorii și capii celor două școli celebre, care reprezintă două moduri de interpretare a Torii.

Beth Hilel și Beth Samai au fost două școli numite după fondatorii lor Hilel și Samai; ele erau înfloritoare în primul secol al erei noastre și au pus bazele halahicilor datorită numeroaselor discuții, precum și opiniilor deosebite privind amănuntele legii iudaice. Deosebirile dintre cele două școli, care și-au desfășurat activitatea timp de peste 110 ani, au fost atît de numeroase încît a apărut și proverbul „Legea unică a devenit două legi”. Samaiții, cu foarte rare excepții, se țineau mai riguros de litera legii decît o făceau discipolii lui Hilel. Aceștia

Desen de LILIE

din urmă erau înclinați să atenueze rigorile Legii și o interpretau în consecință.

În ciuda numeroaselor diferențe ce au existat între cele două școli, nici una nu s-a transformat în secță separată și nici nu s-a căutat să excludă pe cealaltă ca eretică.

Principalul motiv de dispută în timpul zbuciumatului secol I, care a fost însemnat prin marea revoltă împotriva Romei și distrugerea statului iudeu, se referea la atitudinea față de puterea străină și reprezentanții săi. În timp ce Samai și adepții săi erau implacabili în atitudinea sa potrivnică Romei, Hilel era mai conciliant, preocupat în primul rînd să salveze valorile spirituale ale iudaismului.

Istoria a dat dreptate înțeleptului Hilel. În timp ce școala lui Samai a pierit odată cu prăbușirea națiunii, blajinii și iubitorii de pace discipoli ai lui Hilel au supraviețuit. Cînd Iohanan ben Zakai și Gamaliel II au reconstituit Sanhedrinul, după distrugerea

Ierusalimului, hileliții au format în mod definitiv majoritatea și de atunci părerea scolii samaitice nu au mai fost luate în seamă. Tradiția a transpus această victorie într-o legendă. Timp de trei ani ambele școli au luptat pentru supremație pînă cînd un glas divin a intervenit, proclamînd: „Ambele școli sînt purtătoare a cuvîntului Celui Etern, dar opiniile scolii lui Hilel trebuie să triumfe”. Motivul invocat era că ei erau modești, gata să recunoască punctul de vedere opus atunci cînd erau conștienți de justetea lui și respectuoși în atitudinea lor față de școala lui Samai.

Principiile de bază ale deosebirilor dintre ileliți și samaiți au fost explicate de istorici și de cărturarii Talmudului în diferite feluri. După Geiger, școala lui Samai era condusă de principii conservatorismului, în timp ce Hilel reprezenta tendințe democratice, progresiste. Graetz subliniază mai ales deosebirile dintre punctele de vedere ale celor două școli cu privire la atitudinea față de Roma. Alți doi istorici, Ginzberg și Finkelstein, sînt de părere că Samai reprezenta clasele avute, în timp ce Hilel era pentru cauza celor săraci.

În această direcție, a grijii lui Hilel pentru săraci, este semnificativă instituția „proșbulului” creată de el. Lată pe scurt despre ce este vorba. Toră, instituind prescripția datoriei în cel de-al șaptelea an, a cauzat greutatea celor nevoiași, care nu puteau împrumuta nimic la apropierea acestui an, deoarece nimeni nu voia să riște să piardă banii în anul sabatic. Pornind de la această realitate, Hilel a creat proșbul: creditorul preda tribunalului o listă amănunțită a datoriei care i se cuvin și care se plăteau tribunalului chiar după cel de-al șaptelea an. Prin această metodă deviată, creditorul era protejat și-și încasa datoria.

Din hotărîrile sale halahice, numai puține îi sînt atribuite direct lui Hilel, cele mai multe din ele fiind trecute în numele scolii sale. După cum am arătat, interpretarea pe care o dădea el legii era în general mai blîndă decît a lui Samai. Enunțările sale se găsesc parte în ebraică, limba scolii, și parte în aramaică, limba vorbită de popor.

Hilel atribuia o mare importanță igienicii și îngrijirii corpului, bîzîndu-se pe referența din Biblie că omul e făcut după chipul lui Dumnezeu. El credea în ordinea morală a lumii, că meritul este răsplătit și păcatul pedepsit. Chiar în timpul vieții sale a fost atît de celebru, încît învățații adunați la Ierihau au considerat că la el s-a referit glasul divin pe care ei l-au auzit exclamînd că în mijlocul lor se găsește un om care merită ca harul divin să coboare asupra lui.

La Meron, în vecinătatea mormintelor marilor Simon ben Iohai și Iohanan Handlar se găsește și aceluși Hilel și a 36 discipoli ai săi.

CONGRESUL CANTORILOR DE SINAGOGI

În luna iulie s-a ținut la Ierusalim primul congres al cantorilor de temple și sinagogi. Au participat 250 de delegați veniți din numeroase țări.

POEZII ÎN LIMBA IDIȘ

În editura Uniunii scriitorilor sovietici a apărut recent un volum de poezii în limba idiș scrise de Zalman Tereșin. În luna septembrie a.c. va apărea un alt volum, de asemenea de poezie, cuprînzînd o culegere din creația poetului O. Driz.

CONDAMNAREA UNUI CRIMINAL DE RĂZBOI

Tribunalul din Koln a condamnat la temniță pe viață pe fostul ofițer SS Kurt Wiese pentru participare la exterminarea populației evreiești din ghetoul Grodno, în perioada 1941—1943.

BACĂU: OAMENI CARE AU FOST...

„Ți-ai găsit Bacăul!” mi-am zis în gând, când am văzut cum se îngheșuesc la poarta amintirii zeci de figuri și episoade, de fapte și întâmplări, răscolite de citirea rapidă a unei lucrări mai vechi ale mele închinată trecutului obștei evreiești din Bacău.

Obștea a existat, desigur, încă în veacul al XVII-lea, căci până azi mai există în cimitirul vechi din str. Cremenii o piatră de mormânt din anul 1764 (1704), pe lângă multe altele din același veac, cum ar fi aceea a predicatorului Ischur ben Iehuda Leib din 1763.

Despre intensă viață obștească a evreilor băcăoani ne povestește multe și interesante întâmplări catastifal asociației „Sacra”, început în 1774. El s-a păstrat până astăzi și studiindu-l, se desăfoară în fața ochilor noștri vasta activitate a acestei asociații care avea și rosturi economic-sociale — căci îngrijea de bolnavi, conducea baia, judeca în pricini comerciale etc. Asociația a durat până în 1841.

O asociație Talmud-Tora este semnalată în anul 1828. Un interes deosebit îl prezintă asociațiile meșteșugarilor evrei care purtau denumirea de „Poale Tedeck”. Ele aveau un important rol economic pe lângă acel educativ, obștesc, social și... etnografic. Croitorii își au breasla încă în 1832. Arhivele statului din Iași dețin unele acte în legătură cu activitatea acestei bresle. Cizmarii își reinnoiesc breasla în 1851. În decursul veacului al XIX-lea apar asociații culturale de binefacere, religioase, economice.

Să atragem atenția asupra asociației „Nidvaz am” (Dorința poporului, 1868—1870), căci fondatorul ei a fost cunoscutul pedagog și autor de cărți didactice, M. Schwarz, care a condus la Bacău o școală evreiască între 1869—1871.

Un cronicar al evreimii băcăoane, D. Bomberg, redă o serie de fapte din tradiția orală. Murind rabinul orașului, care era originar din Botoșani,

s-a adus în 1803 un discipol al răposatului, tot botoșănean. Se numea Ithak și era înclinat spre ascetism. Tutunul îl amesteca cu țărițe ca să nu se bucure prea mult de lulea. Toată săptămîna nu mîncea decît mămăligă; pine — doar sîmbăta și sîrbătorile. Studia cu pasiune cărțile sfinte. Obişnuia să spună — cu un umor amar — că îi plac mai mult bogății, căci nu-l supără cu nimic, pe cînd săracii sînt pentru el un reproș permanent, căci nu-i poate ajuta pe cît ar dori. Poporul îl socotea făcător de minuni. A murit în 1856. După el au urmat alți doi rabini, tot din Botoșani. Unul dintre ei, Alter Ioines (decedat 1873) e autorul cărții „Divrei Moșe” editată de fiii săi. Celălalt, Akter Leibl, era fiu de zaraf.

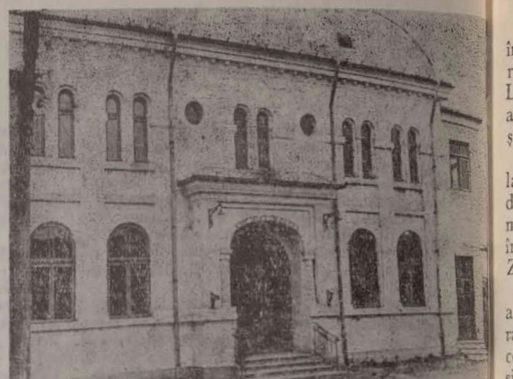
În afară de hahami, care îndeplineau și funcția de cantor, au existat în veacul al XIX-lea și cîțiva cantori de profesie, ca, de pildă, Iehuda Chazen (decedat 1822), Berl Chazen, Velvel Bendel, Iosef Bură, foarte sărac și evlavios, de fel din Tg. Neamț.

Cele mai multe sinagogi erau ale breslelor, de ex. croitorii (1815). Ea avea danie o crîsmă pe str. Taverneilor, din al cărui venit se cumpărau lemne pentru săraci. Altele de acest fel erau: sinagoga cotiugarilor (1880), a cojarilor (1848), croitorii tineri (1875), cizmarii, birjari (1876), zidarii (1883) ș.a.

Spitalul exista mai de demult sub forma de hekdes. Din inițiativa și cu un sprijin bănesc de 100 galbeni, dați de binecunoscutul dr. Maisel (venit în țară în 1830), medic priceput, intelectual progresist și iubitor de popor, s-a ridicat în 1865 un spital nou. Printre medicii evrei din Bacău s-au remarcat în veacul trecut dr. Border, Torzaner, Marcovici, care au ocupat și funcții la stat. Se mai amintește numele unui medic sau poate felcer care a practicat pe la 1800 — Zarach Cohen.

Un rol de seamă l-au jucat în meseriași evrei care practicau mește-

„Sinagoga cerealiștilor” din Bacău

șugurile cele mai variate. Unul din ei, Meir Leib, avea talent de sculptor și a sculptat altarul unei sinagogi care a ars în 1853.

De la începutul veacului al XIX-lea ni s-au păstrat o serie de nume de croitori evrei, unii cu porecle pitorești. Printre lăutarii figurează un nume care are merite deosebite în răspîndirea cîntecului popular românesc în toate părțile locuite de români. Este vorba de Avram Volf Lemeș, care conduceau un taraf evreo-țigănesc. Se știe de altfel că binecunoscutul cronicar al evreilor români, Iacob Psanțir, cîntase și el multă vreme într-o astfel de formație.

Unul din numeroșii stoleri băcăoani, Volf Tesler, face parte din întemeietorii tîrgușorului Parincea.

Primele lămpi cu petrol au fost făcute de evreul Vigder Șlaifer. Un fiu al său, Șaie Vigderescu, a fost un priceput maestru feronier.

Există la Bacău un mare număr de negustori cu ridicata și cu de-amîntul. Unii dintre angroșiști importau mărfuri de-a dreptul din Lipsca. Așa e, de pildă, Zise Focșăneanu, membru al unei familii numeroase răspîndite în Moldova (Fălțiceni, Iași, Roman, Tg. Neamț), care a jucat un rol de seamă în dezvoltarea comerțului moldovenesc.

Însemnătatea economică a Bacăului a crescut după tratatul de la Adrianopol din 1829. S-a dezvoltat, printre altele, și comerțul de cereale, transportate pe apă și cu căruțele. Mulți s-au îmbogățit ajungînd să aibă o a-

vere de 50 mii galbeni, ca de ex. un Velvel Chanes. Ioil Kaufman.

Știința de carte s-a dezvoltat paralel cu creșterea economică. S-au înălțat, ca un Michel Fonieș, Burăch — scriitorul, bine văzuți de autorități.

În începutul veacului al XIX-lea traiul era patriarhal: casele erau acoperite cu paie; sărăcimea evrească purta ily și cămașa cu briu, iar peștele — caftan; în picioare — papuc sau cizme; pe cap un „cavuc”, un fel de căciulă matelasață. Bogății purtau șaluri în loc de briu. De sărbători, săracii se îmbrăcau cu un fel de „mititean”, bogății purtau caftane cu gîtan, femeile — cațaveci. Femeile purtau bluze țărănești, dar fustă în loc de catrință.

Prima școală evreiască unde se învăța și românește a deschis-o pe la 1830 Leib — scriitorul (decedat printre 1882). Între 1832—1860 era un dascăl pentru germană, Ziper. Comunitatea a deschis prima școală modernă în 1863—1865. Era condusă de un lăsat Haim Grinberg, al cărui urmaș e pictorul Vermont. La școala din 1830 în timpul învățămînt se desfășura în idit.

Pe vremuri, sîmbăta după masă s-adunau bărbați și femei evreice, faceau hore, jucau diferite jocuri ca de ex. „opinecă”, „babuță” etc. Dar li s-a interzis aceasta de rabinul Itzik din Buhuși.

La început comunitatea era condusă de cîțiva bogătași nealeși. Prin 1832 exista un Aron al lui Motl care făcea tot ce voia. În 1854 comunitatea a devenit persoană juridică.

POVESTE DESPRE UN RABIN ȘI FIUL SĂU

Rabi Nachman din Bracław (1772—1810), un strănepot al întemeietorului hasidismului, rabi Israel Bal Șem Tov, este una din figurile proeminente din istoria acestei mișcări populare.

Suflet de adînc exaltare mistică și de înaltă înălbire poetică, el nu a lăsat moștenire decît un număr de 15 povestiri pline de tîlc, notate din memorie de secretarul său, Natan din Nemirow.

Marele scriitor Martin Buber rebovestește într-o formă impecabilă cînd din aceste povestiri, din care reîntăm una în traducere.

Era odată un rabin care-și închinase viața studiului Scripturii, care o cercetase cu toată osîrдіa și care păzea cu strășnicie toate legile ei, veghind ca ele să fie respectate de întreaga obște. La bătrînețe i se născu un fiu, ceea ce el socoti dar și recunoaștere din partea Celui de Sus. Era ca o întărire a căilor sale drepte. Făcu jurămint că se va strădui să-l îndrumeze pe fiul său astfel încît acesta să pătrundă în adîncurile învățăturii și să nu se abată nici de la cea mai neînsemnată poruncă a legii dumnezeiești. Vroia ca fiul său să fie un dușman neîmpăcat al acelor smintîți care-și învăluie cuvintele înălțătoare cu nimiciri științifice, care îndrăznesc să-și lege visurile lor neînfîrinate de puterea veșnică a Scripturii și să lase frîu liber pornirilor inimii, acolo unde trebuie să stăpînească numai gîndul oțelit.

Fiul creștea mare și își însuși pe deplin înțelepciunea cărților sfinte. El avea o odădă în care se rebrăcea spre a se adînci în tainele Scripturii. Dar sufletul său nu zăbovea la cărți, privirca sa nu se oprea la învelişul buchiilor mărunte, dar luneca peste valurile galbene ale ogoarelor spre linia întunecată a depărtărilor codri de brad. Odată cu privirea, și sufletul său își lua zborul, plutind în depărtări, sfios ca o păsărică. Dar el își silea privirea și sufletul să se întoarcă în chilă sa, căci era dornic de știință, iar știința se găsea în cărți.

Dar deși se apleca meru asupra cărților, cercetînd foile galbene de semne, sufletul său nu se lăsa înlăunțuit. Și într-ucît nu se putea sătura cu bogățiile zărite prin feceastră, sufletul privea cu nesat în sine însuși, dincolo de ogoarele minunate, spre tainicele tărîmuri cerești, care duceau către o azurie țară necunoscută. Învățătura creștea totuși într-insul, iar el deveni puternic în cunoaștere. Însă înțelepciunea nu izvora din noianul de cuvinte, ci din străfundul ființei sale, minată de o căldură deosebită, care o făcea să propăsească și să-i învăluie sufletul cu minunate flori. În același timp creștea în el și acea minunată putere a ființei pe care o numim sfîntenie: tot ce grăia era limpede ca cleștarul, tot ce făcea era sfînt. Cînd pășea prin chilioara sa era ca și cum ar fi plutit pe valurile unei mări singuratic. Înțelepciunea și sfîntenia s-au contopit în acel chip adînc și desăvîrșit, care se numește treapta luminii celei mici, ce din cînd în cînd se iese într-un suflet și pier-

cîrînd: la această treaptă se înălțase tînaul fără să-și dea seama.

Dar asemenea omului care se crede neștiutor în timp ce sufletul său de mult a cuprins lumea, tînaul se străduia și mai departe să cerceteze Scriptura întru găsirea adevărului, să-i deslușească cuvîntul sopit neori, deși în fața ochilor îl luca adevărul din urmă asemenea lămpii tăcute care-î lumina rivna...

„Și cînd se apropia de cărți era ca și cum ar fi călcat în gol, apăsător de o slăbiciune tainică, simțîndu-se ca o ființă părăsită în nemărginire. Se depărta deci de la cuvîntul neînsușit spre sine însuși și se lăsa în voia înfiorării marilor tăceri.

Dar nici aici nu găsea pacea către care năzuia, precum sufletele nenăscute doresc viața pămîntescă, iar dulcea ei suferință îl încorda așa cum se încordează arcul spre a săgeta și nu cum se întinde struna pentru o desfătătoare cîntare. Chiar și în cea mai înaltă desăvîrșire îi lipsea ceva, dar nu știa ce; chiar și în ceasul binecuvîntat al înălțării tînaului într-insul un dor fără nume.

El nu îndrăznea să-și spună aleanul, care era prea puternic și cînd încerca totuși cuvîntul ajuns la buze glăsuia altceva decît ceea ce se petrecea în adîncul sufletului. Dintre toți oamenii, el ținea numai la hasidimii, la acei vișitori ciudați ai tei de urîți de tatăl său, rabinul. Căci simțea că în purtarea lor, oricît de nestăpînită și de sălbatică se părea, plîpîia viaoie acea flăcără care rădăceia prin visările sale. Tatăl său era minios din cauza acestor legături cu ha-

sidimii, dar nu-l putea împiedica să-și înălțarească prietenii.

Într-un rînd se afla cu doi hasidim tineri. Deodată el se hotărî să vorbească și se luptă cu vorbele pînă ce le supuse. Povestea celor doi despre cele ce-l frămîntau despre setea sa de taina fără nume. Atunci dinții îi spuseră: „Nu se află decît unul singur care te poate ajuta. Este marele tîdik, omul sfînt ce locuiește cale de o zi de aici. Căci el are puterea de a dezlega sufletele; el trece printre oameni și din lună-nile ochilor săi izvorăște binecuvîntarea dumnezeiască pentru toți. El binecuvîntă pe cei împilați și ei se trezesc ca dintr-un vis apăsător. El șterge de pe frunți urmele cazurilor și ale durerii. El face să se rădăcească încreșnarea urii și arată celor întristați frumusețea luminii.” „E înțelept”, întrebă tînaul. „Nu știm dacă e înțelept, căci nu e aplecat spre învățătură și nu vorbește niciodată despre lucrurile despre care se zice că le cunoaștem. Dar știm că făptuirea este pe aproape și în depărtări; el este ceea ce se numește faptă întru chipul.” „E adevărat”, întrebă iarăși tînaul. „Nu știm dacă e sfînt”, i-au răspuns, „căci nu se știe de la parte și nu se ferește de a veni în atingere cu cei ce păcătuesc. Dar știm că nimeni nu pleacă de la dînsul fără ca să-și fi ușurat sufletul. Sîntem siguri că tărîmul său este mîntuirea.”

„Oare nu este adevărat”, întrebă tînaul privind mai mult în sine decît spre ei, „fapta și mîntuirea se contopesc într-un lucru desăvîrșit, care se numește treapta luminii celei mari și care se arată în mari răstăturări într-un singur suflet, spre a străluci și a supraviețui în mii de suflete?”

BIOGRAFII DE MARANI

La Buenos Aires a apărut un volum al profesorului B. Levin consacrat vieții a 13 marani ce au pierit pe rugurile Inchiziției. Cartea constituie o contribuție prețioasă la aprofundarea istoriei obștei evreiești din America latină.

EXPOZIȚIA MAX REINHARDT

La Roma a fost organizată o expoziție consacrată vieții și creației cunoscutului regisor Max Reinhardt. Sint prezentate fotografii, scrisori, documente etc.

EVREII DIN ITALIA

Obștea evreiască din Italia — una din cele mai vechi din Europa — numără 33 000 suflete. Cea mai mare comunitate se află la Milano — cu 8 500 membri.

În anii celui de al doilea război mondial fasciștii și ocupanții nazisti au deportat la Auschwitz și exterminat un număr de 9 000 evrei italieni.

VECHE SINAGOGA
DESCOPERITĂ
ÎN PORTUGALIA

În localitatea Gouveia din regiunea Serra d'Estrela (Portugalia) au fost dezgropate ruinele unei sinagogi din secolul al XVI-lea. Un specialist de la universitatea din Coimbra a reușit să descifreze inscripția ebraică ce s-a păstrat pe frontispiciul lăcașului sfânt. În acest fel s-a putut stabili că sinagoga a fost construită în anul 5257 (1496) adică în preajma exodului evreilor din peninsula iberică. Ulterior aici veneau să se roage pe ascuns maranii.

La Gouveia a existat pînă la sfîrșitul secolului al XV-lea o importantă comunitate evreiască.

SINAGOGI RESTAURATE
ÎN BULGARIA

Cîteva sinagogi, considerate monumente istorice, urmează a fi restaurate în Bulgaria. Printre acestea se numără sinagoga centrală din Sofia, cea din Vidin și sinagoga din orașul Samokov.

Timp de mai multe secole în orașul Vidin a existat o importantă obște evreiască. Rabi Salomon din Nitra a întemeiat acolo, în anul 1370, o școală rabinică. În secolul al XV-lea rabi Iosef Caro, vestitul autor al Sulhan Aruh-ului, codul religios al iudaismului, a sosit în Bulgaria în fruntea a 30 000 evrei ce fuseseră izgoniți din Spania.

În timpul războiului rus-turc din anii 1877—78 majoritatea sinagogilor, printre care și cea din Vidin, au fost avariate. În anul 1894 sfîntul lăcaș a fost renovat și redat credincioșilor.

DESPRE HERSELE
OSTROPOLIER

Cel de al VI-lea volum al „Lexiconului teatrului evreiesc” în curs de apariție la New York cuprinde și un studiu interesant despre cunoscutul erou popular Herșele Ostropolier.

După cum se știe isprăvile năstrușnice ale acestui Păcală evreu au făcut hazul a multor generații. Ceea ce se știe mai puțin e că ele au constituit și surse de inspirație pentru dramaturgi, printre care Iacob Botoșansky și Moise Gherșenohn.

IERUSALIMUL ÎN BIBLIE

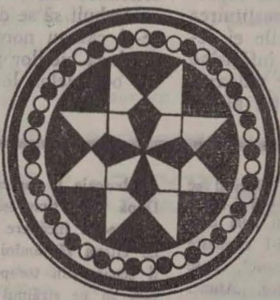
În cadrul Zilelor Bibliei organizate de asociația Wizo la Geneva, s-a ținut conferința „Ierusalimul în Biblie”. Scriitori și actori au citit pagini din cartea cârților în care e vorba de orașul etern.

MOȘTENIREA DE AUR

Uniunea muzicienilor evrei din New York a prezentat de curînd spectacolul „Moștenirea de aur”, consacrată folclorului evreiesc. Programul a fost susținut de formația filarmonică.

JUBILEUL CONGRESULUI
EVREIESC AMERICAN

Congresul evreiesc american — una din organizațiile reprezentative ale marii comunități din S.U.A. — a împlinit 50 de ani de existență. Scopul principal al Congresului a fost de la început de a contribui la democratizarea vieții comunității evreiești din această țară.

Conferința bianuală a Congresului, ce s-a ținut recent la Miami, a avut un caracter jubiliar. Președintele Congresului, rabi Arthur J. Lelyveld, a evocat, în discursul său, drumul parcurs de această organizație, principalele acțiuni pe care le-a dus în ultima jumătate de secol. Trebind la problemele actuale, oratorul s-a pronunțat pentru încetarea războiului din Vietnam, pentru democrație și progres social.

REVOLUȚIA FRANCEZĂ
DIN 1789
ȘI EMANCIPAREA
EVREILOR

Editura de istorie socială EDHIS din Paris a publicat o culegere în 8 volume cuprinzînd principalele documente ale Marii revoluții franceze cu privire la emanciparea evreilor în Franța. Printre alte texte rare sînt publicate memoriile lui Mirabeau, ale lui Thierry, discursul rostit în fața Adunării naționale de Beer Isaac Beer, precum și alte documente istorice.

SOPHIA LOREN ÎNTR-UN
FILM DESPRE GHETOUL
VARȘOVIEI

Actrița italiană Sophia Loren va fi interpreta principală din filmul „Zidul” inspirat de eroica răscoală din anul 1943 a ghetoului din Varșovia.

Filmul este realizat de studiourile din Hollywood.

DICTIONAR ENGLEZ —
IDIS

Sub auspiciile Institutului IWO cu sediul în New York urmează să apară un nou dicționar englez-idis, precum și unul idis-englez.

Este de asemenea în curs de pregătire un alt dicționar universal al limbii idis, în 10 volume.

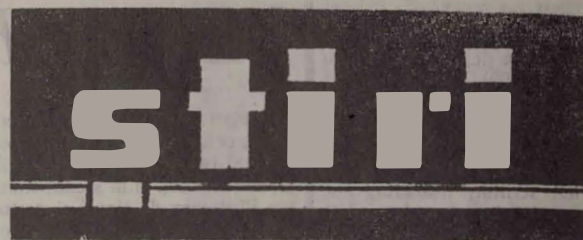
RABINUL COMUNITĂȚII
DIN TOKIO

Un tânăr rabin originar din S.U.A. urmează să devină în curînd conducătorul spiritual al micii comunități evreiești din capitala Japoniei. Este vorba de rabi Marvin Tokayer, de 31 ani, în prezent rabinul templului din Long Island. Tânărul rabin își va lua postul în primire în ajunul sărbătorilor de toamnă și va păstri o obște de circa 150 de familii.

Rabinul Tokayer, născut în Florida, este absolvent al seminarului teologic din New York. Pe cînd se afla în serviciu comandat în insula Kyushu, din sudul Japoniei, rabi Tokayer, servindu-se de o veche hartă turistică, a descoperit lîngă Nagasaki un vechi cimitir evreiesc. Pe pietrele funerare s-au putut descifra inscripții datînd din anul 1880.

POZITIA NOBILĂ
A BISERICII ORTODOXE

La Frankfurt are loc procesul a doi foști diplomați nazisti și anume Adolf Heinz Beckerle și Fritz Gebhardt, acuzați de complicitate în uciderea unor evrei bulgari în timpul războiului. În cadrul acestui proces a ieșit în evidență poziția plină de umanitate a bisericii ortodoxe bulgare, care s-a opus persecutării evreilor. Nu o dată episcopi și alți prelați au protestat împotriva atrocităților naziste.

ADUNARE LA DACHAU

Peste 3 000 de persoane, victime ale nazismului, din 13 țări ale Europei, au participat la o adunare pe locul fostului lagăr de concentrare Dachau, protestînd împotriva renașterii fascismului și a neo-nazismului.

SEARĂ CONSACRATĂ
BUNICULUI LITERATURII
IDIS

Asociația culturală evreiască „Union” a organizat o seară consacrată lui Mendele Moïher Sforim, bunicul literaturii idis. Referatul a fost prezentat de dramaturgul Haim Sloves.

BULETIN DESPRE LIMBA
IDIS

La New York a apărut primul număr al Buletinului despre limba idis. Publicația cuprinde articole, informații și aprecieri cu privire la răspîndirea limbii idis. Rubrici separate sînt consacrate cărții; traducerilor din idis în alte limbi; cinematografului

TURNUL ACTORULUI
SIGMUND TURKOW

Cunoscutul actor Sigmund Turkow întreprinde împreună cu ansamblul său un turneu în Argentina. Primul spectacol a avut loc luna trecută la Buenos Aires.

COCERT CORAL
LA MONTREAL

Corul popular evreiesc din Montreal a dat un concert festiv consacrat împlinirii unui secol de la nașterea lui Avram Goldfaden, părintele teatrului în limba idis.

SPECTACOL MANGHER
PE BROADWAY

Un teatru în limba idis din Broadway (New York) va pune în scenă un spectacol inspirat de creația poetică a lui Ițic Mangher.

ANUARUL ȘCOLII
„I. L. PERET”
DIN MEXICO

În orașul Mexco City funcționează o școală a comunității evreiești. Recent, școala a editat un anuar în care, pe lîngă un bogat material pedagogic, cuprinde date și fapte despre viața culturală și obștească. Anuarul cuprinde, de asemenea, încercări literare ale elevilor.

CURS DE ISTORIE
A EVREILOR

Din inițiativa și sub auspiciile secției culturale a Congresului evreiesc din Argentina, la Buenos Aires a fost organizat un curs de specializare pentru istoricii ce se ocupă de trecutul obștei din această țară. Cursul va trata de asemenea probleme din istoria celorlalte comunități din America latină.

EXPOZIȚIE DE HAGADE

La Philadelphia a fost deschisă o expoziție de Hagade — cărți folosite de credincioșii la oficierea serviciului devin în primele două seri de Pesah. Printre cele o mie de piese prezentate în cadrul acestei expoziții se află și o Hagada din secolul al VIII-lea de o mare valoare artistică.

EVREII DIN IUGOSLAVIA

După date recente în Iugoslavia trăiesc actualmente 6 454 evrei. În Serbia există 15 comunități cu 2 822 membri; în Croația — 2 095 evrei reuniți în 10 comunități; în Bosnea și Herțegovina se află 9 comunități cu 1 350 evrei; în Macedonia, în orașul Skopje, trăiesc 81 evrei.

MENDELE MOIHER
SFORIM ÎN LIMBA
SPANIOLĂ

Biblioteca populară evreiască din Montevideo (Uruguay) a editat o antologie în limba spaniolă din scrierile lui Mendele Moïher Sforim, bunicul literaturii idis.

CONGRESUL
SINAGOGILOR
CONSERVATIVE

Peste 200 delegați din 22 țări au participat la congresul sinagogilor conservative ce s-a ținut luna trecută la Londra. Curentul iudaic conservativ este răspîndit mai ales în sinul comunității americane, unde există peste 800 congregratii; în Anglia și în America latină.

DONATIA ORAȘULUI
BAMBERG

Orașul Bamberg din R.F. a Germaniei a donat muzeului din Ierusalim o sinagogă din lemn, cu o vechime de 233 de ani. Sinagoga a fost demontată piesă cu piesă și reclădită la Ierusalim.

stiri

דעם וויזשניצער רבי'נס הויף

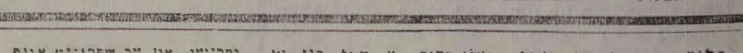
לחבוד דעם

ר"ב הכולל
ד"ר. דוד משה
ר"ר

שטיל און קינער הערש זיך נישט
צו צו דער קריאה. פארקערט, דער

נעמט דעם לוח, בלעמערט אים צוריק, אויפגענומען אלס מלמד

ישראל ויהודה

וויאזוי די וויזשניצער

א ממלא מקום. חאט ער געטוישען
אן אורח, איינעם ר' עוזר יצחק

(המשך אוף זיט 9)

וְכָל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה

[illegible][illegible]

ישראל או זיי קאָען קומען אויף
זיי, אויב זיי וועלן אָפּקערן פון
דעם העג פון תורה ומצות, פון

זען ס'האָט אים, מיט יאָרן
צוריק, אויפגענומען אלס מלמד

[illegible]

תפטרענע, זינט זיין כוח איז
אוי גרויס ווי קאן דער
מענטש פון אים גענומען
אז אסענע רעם יצר הרע איז
פאראן א צווייטער יצר, א
גוטער, דער יצר הטוב, און
מיט זיין כוח קאנטראלירט מענטש
כאטש דעם שלעכטן יצר —
רעם יצר הרע. און ווען ער
האט געזעהן, ווי געפונעם
ווי דער יצר הטוב, האט מען
אים גענומען א קליין ווינקל

און זאגן אז אלץ וואָל זיין
נוט.
דער מלאך סנדלפון האָט
גענומען די שליוות און
אז אראפ אויף דער ערד און
דער צורה פון א לעבעדיקן
מענטש — אליהו הנביא, צו
דערן צו מענטשן און זייער
לשון און צו העלפן זיי צו
זיין גוט און צו פאָן גוטס און
זי צו שפארן איבער דעם
שלעכטן יצר — דעם יצר הרע,
און ער שטעט עס כפרס און

הורש אלס איין און א גער
וויסער פאָס דער הורש פון
אליהו הנביא, ווייל ער איז
דער וועלכער צו תשובה אן
ניש איבער די ירושה פון
פאטערס צו די קינדער,
„השיב לב אבות על בנים“,
אליהו הנביא פארנעמט א
חשוב אָרס אין אונדזער גלוי-
בן, ווי אויך אין אונדזער
דענקען, ער נעמט אָן אלע
געשפאלטן, לויט די באדער-
פערט, כדי צו העלפן דעם
מענטש און זיין גוטן אָרע-
מט און ער נעמט אָן די גע-
שפאלט פון די פשוטע כדי
צו נעבן השיבות די פשוטע
מענטשן. אליהו הנביא לעבט
איין, ער איז גיטש גער-
שפארט און ער איז דאָ איר
בעראף, פילט פון איין אַרס
צום צווייטן און מיט פיר פלי-
גלען גייט ער רורד די גאנצע
ועלט. ער האָט זיך ווייניג
ספעציעלע צייטן, ווי מוצאי
שבת, פסח צום סדר, שבת
חמור צו פרייסן און הורש
אלס צו וועקן צו תשובה.
אליהו הנביא שליוות אין
די שליוות פון יצר טוב, ער
פארנעמט דאָס דאָזיקע אָרס
צו ברענגען גוטס און צו זען,
אז מענטשן וואָלן מן גוטס
און די וועלט וואָלן א גוטס.
פון וואנען נעמט זיך די
דאָזיקע ראָל צו אליהו הנ-
ביא? לויט איין אנדער האָט
מען די ראָל ארויסגעלעבט:
אויף אים פון הימל; לויט
דער צווייטער, האָט ער אויס-
געבעטן די דאָזיקע ראָל און
מען האָט זי אים געד-
געבן.

אין מענטשלעכן הארצן. דאָס
האָט ארויסגעוואָרן ביי אים
פארוואנדערונג און ער איז
געקומען צו די הימלען מיט
א שטערנ. היינט? דער שלעכט-
טער יצר, דער שטן, האָט א
גרויס אָרס אין מענטשלעכן
הארצן און אויסער דעם בא-
גלייט ער ווי א מלאך פון
הימל דעם מענטשן פון דרויסן
און טומט צו אים אין פאר-
שידענע געשפאלטן און מיט
פארשידענע אויסווייזן צו וועקן
דאָס שלעכטע. און דער יצר
טוב האקען האָט זיין אָרס
גאר אין א קליין ווינקל אין
מענטשלעכן הארצן און גייט
אליין, אָן א מלאך פון הימל,
צו וועקן דאָס גוטע? היינט?
און ער האָט זיך פארגעלייגט
צו דער דאָזיקער שליוות, צו
באגלייבן דעם מענטשן און זיין
שווער לעבן און צו וועקן ביי
אים דאָס גוטע. צו זיין גוט
און צו פאָן גוטס. און אין
הימל האָט מען צוגעשטימט
צו זיין דאָרשלאגן און פון דאָן
אין דערשפאלט אליהו הנביא די
שליוות פון א גוטן מלאך
און באגלייבט דעם מענטשן
אין זיין „שווער וועג פון לעבן,
ער וועט ביי אים ווייניג גוטע
געזיגן לערנט אים צו זיין
גוט און העלפט אים צו לעבן
אן ער איז אין גוט לעבן.
אין אונדזער אלץ, זאגט מען,
גייט אליין הנביא פון הויז
נאָה און קלאפט און די
פרייט יי א „שילף קלאפער, און
די אלע שילדקאפער זענען
כאטש זיינע שליוות.

הורש אלץ, אין וועלכן דער
גרויס זיך צוראש השנה, דער
כאָן אין וועלכן דער מענטש
איז באשאפן געוואָרן לויט
זיין עצה.

די הגדה פון יצר הטוב

די צווייטע הגדה דערציילט,
אז ווען אליהו הנביא איז
ארויף מיט דעם פייערדיקן
רויטוואַגן אין הימל, האָט ער
דאָס געזעכערט און אויף דעם
שטן, ער האָט אים אָנגע-
דראָפן אויף שרים און מרים,
איבערגאָס און ער געווען און
אומגעפונעם זיך ארויסגעמישט
געוואָס זיין וואָרד און באר-
איינפלוסט. ער האָט באמערקט
אז דער שטן פארזעהט די
מענטשן, דערט זיי צו צום
שלעכטן, פארגאס זיי, פאר-
ביישפיל, פירט אראפ פון דעם
רויטוואַגן ווען, פרייבט צום
שלעכטן און וועקט אויף די
ביינע, שלעכטע צירים. ער
איז דער יסמן, ער איז דער
יצר הרע און ער איז אויך
דער מלאך השבת. ער פאד-
פירט דעם מענטשן, פארוואר-
דלט אים אין זיין קרבן און
נאָכער הענגט ער אים אוועק.
ער האָט מיט חפזות געזען
אז זיין השפעה אין הימל איז
גרויס, מען האָט אים גיטש
צוגלייבט, אבער זיין אייגן
פליס און שפארק, און ווען
אליהו הנביא האָט געפרעגט,
פארוואס דעם שטן און נאָס
איז אזוי גרויס, האָט מען
אים געענטפערט, ווייל ביי אים
איז דער שפילט פון דער
מענטשלעכער בחירה, זיין
פרייער אנטוואָל און אָן אים
איז קיין בחירה נישטאָ.
און ווען ער האָט ווייטער

די הגדה פון סנדלפון

ווען עס איז אויפגעקומען
דער געדאנק פון גיט ברור
הוא צו שאפן דעם מענטשן,
האָט ער זיך מיינט געווען —
ווי מען זאגט אין מענטשלעכן
לשון — מיט זיינע מלאכים.
אויסער האָבן געוואָלט, ער זאָל
אים נישט באשאפן ווייל ער
איז שלעכט, און אנדערע האָבן
געזאָגט, ער זאָל אים יאָ באר-
שאפן ווייל ער איז גוט. דער
מלאך סנדלפון איז געווען
פון די וועלכע האָבן געזעט
נחמ: „גוט, מען וואָל דעם
מענטשן באשאפן.“
גיט ברור הוא האָט דעם
מענטשן געשאפן און דער
מענטש האָט פארפירט. ער
איז גיטש געווען דאָס, וואָס
ער האָט באדארף זיין, ער
איז געווען שלעכט, ער האָט
פארגארבן זיין וועג, און געד-
וואָרן פול מיט זינד, און געד-
ראקטן זענען ארויסגעקומען
אין הימל חרוב צו שאפן די
וועלט און אומצוברענגען דעם
מענטשן. און דאָן האָט מען
אין הימל געוואָרן דעם מלאך
סנדלפון, וואָס האָט געזעהט
צו שאפן דעם מענטשן און
אויף אים ארויסגעלייגן די
שליוות צו זאָרגן, דער מענטש
וואָל גיין און רויטוואַגן ווען,
ער וואָל זיין גוט און ערלער

דער לוח אנהאלט א רייכן מאטעריאל בונדע די
דינים אין מנהגים, יארצייטן און יארצייטן פון א גאנצן
יאר.
אין לוח ווערט אויך פארעפנטליכט:
— א פרעזענטירונג פון די יסודותדיקע כתבים פון
נעם יהדות;
— אז איבערבליק איבער דער סעטיקייט פון די
הויפט אנשטאלטן פון דער פערדראג;
— פון אונדזער אלטן אידן, א.א.
מיט באשעפונגען קאן מען זיך ווערן צו דער פער-
דראג פון די יידישע קהילות פון ווענער נאס נר-
9-11. דער לוח וועט אויך פארקויפט ווערן ביי אלע
יידישע קהילות פונעם לאנד.
פרייט: 2 לוי

דער לוח אנהאלט א רייכן מאטעריאל בונדע די
דינים אין מנהגים, יארצייטן און יארצייטן פון א גאנצן
יאר.
אין לוח ווערט אויך פארעפנטליכט:
— א פרעזענטירונג פון די יסודותדיקע כתבים פון
נעם יהדות;
— אז איבערבליק איבער דער סעטיקייט פון די
הויפט אנשטאלטן פון דער פערדראג;
— פון אונדזער אלטן אידן, א.א.
מיט באשעפונגען קאן מען זיך ווערן צו דער פער-
דראג פון די יידישע קהילות פון ווענער נאס נר-
9-11. דער לוח וועט אויך פארקויפט ווערן ביי אלע
יידישע קהילות פונעם לאנד.
פרייט: 2 לוי

ס'איז דערשינען
דער לוח
תשכ"ט
1968 — 1969

צייט-שפרייט

פונעם רוסענישן רעליגיעזן יידנטום

טעלעגראמע

הער

ניקאלע טשאושעסקו

פרעזידענט פון מלובודזש

פון דער סאציאליסטישער רעפובליק רוסעניע

בוקארעסט

מיט דער געלעגנהייט פון דעם 24-סטן יאָרצאָג זינט ס'איז באפרייט געוואָרן דאָס
היימלאנד, דרוק איר אייך אים אייניקלעם מיט אונדזער סיפער אָנערקענונג פאר דער רעלי-
גיעזער פרייהייט און פולשטענדיקער בירגערלעכער גלייכהייט פון וועלכע נעם געניסט די
יידישע באפעלקערונג פון רוסעניע, די פארויבערונג פון אונדזער אומבויגזאמער געפרייכט.
באבאנאנד מיט דעם גאנצן רוסענישן פאָלק, וועלן מיר אריבערן און קעמפן אונסער אייער
קלוגער אָנפירונג, פארן פראָגרעס, פרייהייט, אומאפהענגיקייט און סווערעניטעט פון רוסעניע.

ד.ה. דוד משה רוזן

רב הכולל

פרעזידענט פון דער פערדראג

פון די יידישע קהילות פון דער

סאציאליסטישער רעפובליק

רוסעניע

די טעלעגראמע

צו הער ניקאלע טשאושעסקו מצד דעם הער ד.ה. נחום גאלדמאן

די אנגעפירט יי. ס. א. האָט איבערגעשליקט דעם טעקסט פון דער טעלעגראמע צו דעם
הער ניקאלע טשאושעסקו, פרעזידענט פונעם מלובודזש פון דער סאציאליסטישער רע-
פובליק רוסעניע, מצד דעם הער נחום גאלדמאן, פרעזידענט פונעם יידישן וועלט קאנגרעס:
מיט דער געלעגנהייט פונעם גאנצן יידישן וועלט, שיק איר, אין נאָמען
פונעם יידישן וועלט קאנגרעס ווי אויך אין מיין אייגענעם נאָמען, די בעסטע ברכות אייער
רעזירונג פון אייער פאָלק.
מיט דער געלעגנהייט פונעם באפרייטן פון רוסעניע פון אונסער דעם פאזיטיווען
יאָר, דערסאן איר מיט אָנערקענונג די רעליגיעזע פרייהייט און די גלייכבארעכטיקונג וואָס
אייער לאנד גייט ווייניג אירישע בירגער, פון וועלכע איר האָט געזאגט די געלעגנהייט
מיר פערזענלעך צו איבערצייגן בעת מיין באזוך פון סאָרין יאָר, אַלס נאסס פון דער
יידישער קהילה פון רוסעניע.
כאנאנד מיט אלע די וואָס ליבן דעם שלום און די פרייהייט אין דער גאנצער וועלט,
דרוקן מיר אויס אונדזער איבערצייגונג און אונסער אייער קלוגער אָנפירונג, וועט רוסעניע
אויך אויף ווייטער אומגעשטערט געניסן פון אומאפהענגיקייט, פרייהייט און שלום.

די דערקלערונג וואָס דער רב הכולל ד.ה. דוד משה רוזן האָט געמאכט דער אגענטור יי. ט. א.

דער רב הכולל ד.ה. דוד משה רוזן האָט געמאכט דעם אָנערקענער קאָרעספאָנדענס פון
דער אגענטור יי. ס. א. פאָלגנדיקע דערקלערונג:
רוסעניע איז אַ לאַזאַל סאציאליסטיש לאַנד, מיטגליד פונעם ווארשעווער פאקט. זי
וויסעט זיך דעם פארפעסטיקן די פריינלעכע באציוונגען מיט אלע סאציאליסטישע מלכות
און דער פריילעכער קאָעקזיסטענץ מיט אלע לענדער פון דער וועלט.
די גוטע באציוונגען צווישן פעלקער דארפן זיך שטיצן אויף דער קעגנזייטיקער רעס-
פעקטירונג פון יעדנס סווערעניטעט און אומאפהענגיקייט און אויף די פרינציפן פון דער
גלייכבארעכטיקונג פון אלע מלכות, פונעם נישט ארויסוואַשן זיך און איבערלעכע ענינים.
דאָס איז דער יסוד פון זייער אייניקייט און צוזאמנארבעט. ס'קאָן נישט זיין קיין
גרעסערער שאָדן פאר די אידעאלן פון נערעכטיקייט און שלום פאר וועלכע עס קעמטן די
סאציאליסטישע מלכות, ווי די מעקלן פון כוח, ווי די פליכטעכע ענינים.
און דאָס באזעצן די פערטיקאציע פון איין סאציאליסטישער מלכות דורך אן אנדערע.
כלזוי די אויסגעוויילטע פאָרום פון די מלכות האָבן די אחריות פאר זייער גורל און
פאר דעם גורל פון זייערע בירגער.
איר דעקלער דאָס דאָזיקע, נישט נאר אַלס רוסענישער בירגער און אַלס מיטגליד
פונעם רוסענישן פארלאמענט, נאר אויך אַלס א רעליגיעזער מענטש און אַלס יי.
אין אמת, איז דער יסוד פון אלע רעליגיעס די בירגערלעכקייט צווישן מענטשן, און
דאָס סאציאלישער געזעץ אין דער וועלט.
אַלס יי, כּכּן אַלס זון פון א פאָלק וואָס האָט אויפגלייט געליטן דערמאד וואָס דאָס
דאָזיקע סאציאלישע געזעץ און די פרינציפן וואָס כ'האָט פריער אָנגעוויזן זענען געבראָן
געוואָרן, כּכּן איר נאָך מער מחויב דאָס דאָזיקע אונסער צושטייבן.

בית-בית

של היהדות החדשה הדומיננטית

ב"ה בוקרשט
מספר 190
אלול תשכ"ח

דבר י תורה

מפי חכמי רומניא וגאונ' ז"ל

פרשת ראה

והו' תתן לו ולא ירע
ונבן בתתו לוי (דברים
טו, י).

פרשת תבוא

לא עברתי סחנותי ולא
סחנותי (דברים כו, יג).

סמך של אלה שלא כתוב יום מות,
היינו של הצדיקים.

(הרב ז. ארנטיין הי"ד -
שימלאו, בספרו "סילוב -
פרדס")

פרקי אבות

"בכל יום ויום בת קול
יוצאת חורב (פרק
ששי).

בשעה מתחזקת זכו לראות
אותו חסיד; ובכל שאלה הנזירות
אשר למעט כלל המצוות את
הזו, את כל העוונות.

"וכל העם רואים את הקולות"
מציאות, וכל בעצמם הם סובלים.
ולאחריו, אם אין אנו רואים
לראות, וכלומר אנו לשמע
בזכות כל קול למעלה.

(הרב שאול בראך ז"ל -
"פארטי" קראלי, בספרו
"אבות על בנים").

גם כל חיי וכל-סנה" (שם
כח, טא).

שם

ירועים דברי חז"ל שחאו סוכב
על יסוד צדיקים והרבו לדרוש
בהם, ויש לומר גם לפי דברי
האחר משה רוקח שאומר על
המשה, "מסכנכם אב מסכנין
בשבתה", למח סכנתו לפרש
ביתו, הלא היה נצטרך בשעת?
והיה על שאלו, ושאנו רואים
שלא נכתב יום מותו ולחודש אף
אצל אחר מחבריו, וכן לא אצל
יוסף וישראל, ורק אצל אחר -
כן נכתב בפירושה חתום וחתום:
המשה, המשה באתר ליהודה,
היהוה המשה ליהודה אב, וסאן
רבו שבתורה על עתיד ביהמ"ק
ליחבר, כי שאלותיהם צדיקים
כשישאלו ביהמ"ק, ולכן מתי
חולין להתאבל מיד בביתם ה'
חיים.

(הרב יהודה גרינאווארד ז"ל -
מסאמאר, בספרו "חסידי
אבות").

לפיכך: שלוש פולקס
בספר התורה חזאת, היינו סית -
לפיכך: שלוש פולקס

גם כל חיי וכל-סנה" (שם
כח, טא).

שם

נכחן חז"ל נסלמות צדיקים
גם כל חיי וכל-סנה" (שם
כח, טא).

בספר התורה חזאת, היינו סית -
לפיכך: שלוש פולקס

פרשת שופטים

"כי אתה בא אל הארץ...
לא תלמד לעשות כחושבות
הגויים ההם" (שם, יח, ט).

"לא תלמד לעשות" - אבל ת-
לימודי הלכה אינו מותר (שם
קמ, כהנא, סה, "פוסט, סטרי").

(הרב סליב"ס ל-בוקרשט,
ביאורו, "התורה והמצוה")

נכחן חז"ל נסלמות צדיקים
גם כל חיי וכל-סנה" (שם
כח, טא).

בספר התורה חזאת, היינו סית -
לפיכך: שלוש פולקס

בינה במקרא

בזכר ד, א: "וישב ה-
זלצא... ויאמר אלי: מה
אתה רואה?" - ראייתו נזכרת
אחר כך בנאמר ונזכר על ראשה.
ושבעה נזכרות עליו... ושנים
זיתים עליו... ויחיו... על
שאלה... ואומר: מה אלה
אדוני... אלה... אלה...
בזכר ד, א: "וישב ה-
זלצא... ויאמר אלי: מה
אתה רואה?" - ראייתו נזכרת
אחר כך בנאמר ונזכר על ראשה.
ושבעה נזכרות עליו... ושנים
זיתים עליו... ויחיו... על
שאלה... ואומר: מה אלה
אדוני... אלה... אלה...
בזכר ד, א: "וישב ה-
זלצא... ויאמר אלי: מה
אתה רואה?" - ראייתו נזכרת
אחר כך בנאמר ונזכר על ראשה.
ושבעה נזכרות עליו... ושנים
זיתים עליו... ויחיו... על
שאלה... ואומר: מה אלה
אדוני... אלה... אלה...

בזכר ד, א: "וישב ה-
זלצא... ויאמר אלי: מה
אתה רואה?" - ראייתו נזכרת
אחר כך בנאמר ונזכר על ראשה.
ושבעה נזכרות עליו... ושנים
זיתים עליו... ויחיו... על
שאלה... ואומר: מה אלה
אדוני... אלה... אלה...
בזכר ד, א: "וישב ה-
זלצא... ויאמר אלי: מה
אתה רואה?" - ראייתו נזכרת
אחר כך בנאמר ונזכר על ראשה.
ושבעה נזכרות עליו... ושנים
זיתים עליו... ויחיו... על
שאלה... ואומר: מה אלה
אדוני... אלה... אלה...

סח שבת, אשר מידת ר"ל
הלא על כונן פדית אולם, שאם
ישמחו הכפר עונותיהם, שאם
לא כן את הית ראוני שיגאלם,
אחר שאלה שאמרם שלא ית-
פאז בענין ה' ויהיה ויהיה
כולל למעלה כי כאשר יסאוו
ולא ימצאו כופר, ישוב להגלותם,
(הג"ל שם)

פרשת תצא

"והיה בהיותי אל-עליו
לז טכנאויב' חסביב בארץ...
תחזה את זכר עמלקי (שם
כה, יב).

תחת מספק לומר, בנתינת ה",
לפי הדפוסים, "אלהיה" - אך
יש מקום לומר, וידוע כי שם
"אלהים" מורה על השבט ועל
הו' הוא הנחמד ע"י שם, (א),
לפיכך גוססמ"ה, "השכח", הינו
סמנים (ששמה), וכן בא להחיות
את אלה שלא יעלו את זכרון ה'
על ראש נצחונם, אלא מיהם
את הניצחון על האויב למעשים
בעבים, למען זה הוא, לטוב
הצדוק המלחמתי כלבי.

ולכן נאמר כאן, בנתינת ה",
לחיד לך סמל אוביב", כאשר
תאמין שלא רכוש תחלתה
בלבד הוא מברכך, כאשר תהי-
סין שהעלאת הנחמה הסבעית
השנית ורק חזרות לנשים ולנשים
לאות כל הניצחון הגדול; א
תאמין כל אלה, אך, ורק א
תחזה את זכר עמלקי, תלחית
במלחמהך על שלא יסאוו את שריו
לזכור של עמלק, של האויב ה-
היסטורי.

(הרב יהודה מדרון ז"ל -
סיגט-מאדאמורש, בספרו
"פרי הפק")

נאותו של בר רדליך

מאת מאיר בוסאק

יום חשון, שנת תרש"ן בשנים של הרקיע והמגלה עקבות -
עם הפקר קהלה השכונה, לרחובות יב, אולם חלל
בס פצעי מלחמה, נקישות חסדרי מדרגות
ושרשרת מכונות פצצות מתקנים וקדורות.
את השער פוצע את האס, ירקי המדים השלושה,
למקראם - אפולית ודקסמה, פסלים, שזקנות וספרים.
הם פנו לדירה הפזורה וצאו עם רדליך המצור.
מקלות אפריים וקוללים - אשנים בשחר לחצו.

בשעת מדרגו סד נקן - מלמדו של רדליך פצצו.
זם נשא הפקרים בר רדליך, עקמה התגבחה בחצר.
אל הרחוב נצא איש האס, הביא בר נצלי מל דמם
ומשחר מל שחקים הוא שפך מנוזלים, אז הגיש לעצור
תפסת הפקרים בר רדליך, וזאת... היהודי... היהודי...
בר רדליך - שחרר עניו התבסס, פניו סיד ופסקו מרשימות.
תחלת הקפה צאק, ורועותיו מנחות שרונים.
- הפקד אתו הנצחון נקדני והצליף הפקדו על פנים.
הנצחון ראש הפקה של אס, ופניו כלוריתו בשלילה.
הפקד תפח, גנם פנים, הפקדו, שמי עיניו עשיות לחצו.

...הפקד רדליך... עיניו נקדו מההקדו, לפר, לנקדו,
אף משך מברך הפקרים לרחובות, לשדות - עד גרש...
בר רדליך... אקליו לקשר של סוסים בשכונת הגויים,
יש לשרקים - היא מחזקה בשבת ונבלה ונרפה כפיריו.
- הפקד אתו... שוב צליפת פרנוליס וקישות מלפנים ונצעים,
על ספרים הפלגות, קצו - הפקד, זאת הפקדו... היהודי...
ענבוהו לרצו עד קם נקדו פקדו חלאל מול פקרים.
הם שלפו אקדמים מתקדו והשוישו שנית מדרגות.

את פניו הפקרים הפקרים הוא הרים, התבונן בשלילה,
ופקדו פקדו של פקד הוא הלקס באקדו - הפקדו.
אז נקד אל שני ואסו נקדו למלך האקדו.
אף משרך מברך הפקרים לרחובות, לשדות - עד גרש...
בר רדליך... אקליו לקשר של סוסים בשכונת הגויים,
יש לשרקים - היא מחזקה בשבת ונבלה ונרפה כפיריו.
- הפקד אתו... שוב צליפת פרנוליס וקישות מלפנים ונצעים,
על ספרים הפלגות, קצו - הפקד, זאת הפקדו... היהודי...
ענבוהו לרצו עד קם נקדו פקדו חלאל מול פקרים.
הם שלפו אקדמים מתקדו והשוישו שנית מדרגות.

את פניו הפקרים הפקרים הוא הרים, התבונן בשלילה,
ופקדו פקדו של פקד הוא הלקס באקדו - הפקדו.
אז נקד אל שני ואסו נקדו למלך האקדו.
אף משרך מברך הפקרים לרחובות, לשדות - עד גרש...
בר רדליך... אקליו לקשר של סוסים בשכונת הגויים,
יש לשרקים - היא מחזקה בשבת ונבלה ונרפה כפיריו.
- הפקד אתו... שוב צליפת פרנוליס וקישות מלפנים ונצעים,
על ספרים הפלגות, קצו - הפקד, זאת הפקדו... היהודי...
ענבוהו לרצו עד קם נקדו פקדו חלאל מול פקרים.
הם שלפו אקדמים מתקדו והשוישו שנית מדרגות.

הוא אקדו אל הנקד, צפנו פקרים קרבים ונצעים,
לפקדו, אז פקד הפקדו ונצעים, עוד פקדו פקדו ונצעים,
הוא אקדו אל הנקד, צפנו פקרים קרבים ונצעים,
לפקדו, אז פקד הפקדו ונצעים, עוד פקדו פקדו ונצעים,
הוא אקדו אל הנקד, צפנו פקרים קרבים ונצעים,
לפקדו, אז פקד הפקדו ונצעים, עוד פקדו פקדו ונצעים,
הוא אקדו אל הנקד, צפנו פקרים קרבים ונצעים,
לפקדו, אז פקד הפקדו ונצעים, עוד פקדו פקדו ונצעים,

על ראשי-התיבות "נ"י"

כבית הכנסת על מנת שירקס
ביסמה של יום קרש, על ע-
תיקותו של סנהג זה מעירה
העובדה כי כבית תאומות
של הנר ביום כיפורים נח-
שבת כסיום נר של כעל הנר.
ואכן מספר החידו"א (חיים
יוסף דוד אולאוי - שם הנר
רבים, מערכת גרולים אות
א', ערר ספ' קצם, רכינו
אלעזר בר נתן" - ראב"ן -)
על ר' יחיאל אבי הרא"ש
שכתבה נר של ישועה שלו
אשר עם בבית הכנסת כליל
יום כיפורים כי כן סנהג
האשכנזים להלוי נר ששעה
שתרלים כל הלילה וכל היום,
וכיון שראש השנה נר נתיי-
רא סמור וכחל הסועד
(סוכות של אותה שנה) נפסד.
כאמצי נגד הסמן הרע של
בבית הנר, סביא הרב"א
(שולחן ערוך סימן תר"י)
סנהג לא חזר ולהדליק את הנר
במוצאי יו"כ, ולא יכבנו עוד
אלא וינחנו חדרים עד גמי-
רא, ונס יקבל עליו, שכל
ימים לא הוא ולא אחר.

כבית הכנסת, "וישורון" (כרד
ו' 486/8) סביע ד"ר קנמר
את ההשערה כי ברכה זו,
כרכה כנר יום כיפור, אשר,
לפי סנהג עתיק הנמשך עוד
ביום כרכו המלכות בעולם,
סביא כל אחר ואמר, גדול
ופסל, כערכ יום כיפור נר

כבית הכנסת, "וישורון" (כרד
ו' 486/8) סביע ד"ר קנמר
את ההשערה כי ברכה זו,
כרכה כנר יום כיפור, אשר,
לפי סנהג עתיק הנמשך עוד
ביום כרכו המלכות בעולם,
סביא כל אחר ואמר, גדול
ופסל, כערכ יום כיפור נר

כבית הכנסת, "וישורון" (כרד
ו' 486/8) סביע ד"ר קנמר
את ההשערה כי ברכה זו,
כרכה כנר יום כיפור, אשר,
לפי סנהג עתיק הנמשך עוד
ביום כרכו המלכות בעולם,
סביא כל אחר ואמר, גדול
ופסל, כערכ יום כיפור נר

כבית הכנסת, "וישורון" (כרד
ו' 486/8) סביע ד"ר קנמר
את ההשערה כי ברכה זו,
כרכה כנר יום כיפור, אשר,
לפי סנהג עתיק הנמשך עוד
ביום כרכו המלכות בעולם,
סביא כל אחר ואמר, גדול
ופסל, כערכ יום כיפור נר

הכתיב העברי והמלא,
ללא יקוד, יכנס בשנים
הקדוה כמקצוע. חובה
לתמיד ביהמ"ס.
ענה נעמד אז ורק הכתיב
המונח ולא ויתה נהוגה
סיסה אחידה של כתיב
חלל.

קברים מהתקופות
הפלשתי, הישראלית, ה-
הגליסית והרומית נח-
שפו בתל-פסיון וביניהם
קברים פסירים עם גילופי
ארוז ובלי חיים אחרים
על הקירות. תל-פסיון הוא
אתר גדול שהיה מיושב
בזמנאות הכנענית והי-
ראלית ולאחר מכן עד
המאה השישית לס' ו-
זוהה עם העיר עירם של
שבט שפון. נתגלו מאות
כלי-חרס, ברונוה ותכשי-
טים, אבל העשיר במי-
צאים של חקרים מימי
הפלשתיים שבהם נמצא פן
פלשתי, ונוסר בציורי

ידיעות...

חדשות...

דנים וצפורים, השייך
למאה ה-12 לפנה"ס, חזות
מות עם דגמים של בעלי
חיים וכלי-מלחמה, דבים,
כנו אצדעות, ששראות,
ופור.

בשלושה לא"ר, יומא
והילולא של הצדיק האד-
מור מקדושסור (הונ-
גריה) הרה"צ ר' ישעיה"ל ז"ל,
קדושסור (שייך) ז"ל,
הנרז ביום חסידיי שב-
חבי העולם להשתחו על ע-
קברו. ניוו הרה"צ שייך
גדום מאה"ב טרן סיום
השנים בעיורו בנוכחות
קהל רב.

נשיא הרפובליקה ה-
נשלכות וסניק למר צבי
הפסל, מוזהל התחזרות
הפילדמונית הישראלית
את האות אביו מיסדר
הרפובליקה כנאות הוקרה
על השתתפותו הפעילה
בארגון והקדוה המיוחד
לשיקום יצירות האמנות
של פלורנץ, אשר גיזוקו
בשפנות של נובמבר
1966.

חוגנים אלפים הש-
תפנו ביום יד אייר בהי-
לולה המסורתית על קברו
של רבי מאיר בעל הזנס
בברלין. חסד החוגנים
יצא ברי קוד יס
ובשירה בלויית תזמורת
מבית הכנסת "עץ חיים"
בשכר המוסיקה וצמד עד
לקבר, מרחק כשנים וחצי
קילומטרים. התזמורת הש-
תפנו את כבהדלקה המ-
סורתית.

אות הצטיינות הגבוה
ביות של חולנד, הושקע
על ידי מלכת הולנד, יר-
ליאנה, ביום הולדתה להרב
הואשיל ארץ זו הרב
אהרן סוסטר.

מסעס איגוד רבנים
חסידיים בישראל התקיי-
מה בשבת כ' אייר והילו-
לזו של רבי מרדכי מרצ'ר
ונבל וצלי בבית אדמו"ר
רי"ט; סידורה, בוהוש,
צ'ורקוב, הוסיאטין וז-
סיד ריוו.